Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, РАБИ УС-СОНИ, 27-КУН.
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, АҚРАБ, 16-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган — 1991 йил 5 ноябрь, сешанба, 214-сон — НАРХИ: ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

РАСМИЙ АХБОРОТ

ҚОМИТЕТ МАЖЛИСИ

4 ноябрь куни Тошкентда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Соғлиқни сақлаш, хотин-қизлар ишлари, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш комитетининг навбатдаги мажлиси бўлди. Унда республикамизнинг бир қатор вазирликлари ва идоралари, Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши, Тошкент шаҳар ижроия комитети ташкилотларининг раҳбарлари, мутахассислар иштирок этдилар.

Мажлисни комитет раиси Ҳ. М. Усмонова олиб борди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси енгил саноат корхоналарида ишловчи хотин-қизларнинг меҳнатини муҳофаза қилиш, соғлиғини сақлаш, маиший хизмат ва дам олишни ташкил этиш тўғрисидаги масала кўриб чиқилди.

Республика енгил саноат корхоналари ана шу муҳим масалани ҳал этишда етарли иш олиб бормаётганлигига эътибор қаратилди.

Шундан кейин депутатлар «Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия ва спорт ҳақида»ги қонун лойиҳасини кўриб чиқдилар. Ушбу қонун лойиҳасини муҳокама қилиш вақтида депутатлар томонидан билдирилган бир қанча таклифлар, қўшимчалар ва ўзгаришлар ҳисобга олинди.

Мазкур комитет аъзоси, Ўзбекистон халқ депутати А. М. Сотволдиевнинг иш фаолияти тўғрисидаги ахбороти тингланди. Мажлисда, шунингдек комитет фаолиятига оид бошқа масалалар ҳам кўриб чиқилди.

Муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

ХАЛҚАРО СЕМИНАР

Тошкентда «Ҳозирги дунёда инсонпарварлик ҳуқуқлари» мавзусига бағишланган халқаро семинар ўз ишини тугаллади. Анжуман Ўзбекистон Республикаси Қизил Яримой жамияти марказий комитетининг ташаббуси билан ўтказилган эди.

Семинар қатнашчилари беш кун давомида Қизил Крест ва Қизил Яримой жамиятлари фаолияти, миллий қонунларга халқаро инсонпарварлик ҳуқуқларини жорий этиш, шу ҳуқуқ меъёрларини бузганлик учун жавобгарликни белгилаш билан боғлиқ бир қанча долзарб муаммоларни муҳокама қилдилар.

Семинарда бошқа масалалар ҳам муҳокама қилинди.

Анжуман ишида Қизил Крест халқаро комитети Европа ва Шимолий Америка бошқармаси бўлимининг бошлиғи Рональд Хаммер, Қизил Крест халқаро комитети марказий қидирув агентлиги бошлиғининг ўринбосари Марион Шайнберген, Қизил Крест халқаро комитетининг масъул ходими Клодин Эмми, Жанубий кореялик меҳмонлар, шунингдек Москва, Украина, Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон, мамлакат Ташқи ишлар ва Мудофаа вазирликларининг вакиллари қатнашдилар.

Халқаро семинар иштирокчилари чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқа Ўзбекистон жамиятида учрашдилар. Меҳмонлар Алишер Навоий номли давлат академик катта театрида бўлдилар, қадимий Самарқандга саёҳат қилдилар.

ЭЛЧИ ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ

Ўзбекистон билан танишув сафарига келган Австралиянинг СССРдаги фавқулодда ва мухтор элчиси Каван Оливер Фентог Хоугни Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. А. Каримов 2 ноябрь куни қабул қилди.

Элчига Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий аҳволи, унинг чет мамлакатлар билан ўзаро манфаатли иқтисодий алоқаларни ривожлантириш имкониятлари ҳақида гапириб берилди. У ўзини қизиқтирган саволларга жавоблар олди.

Суҳбатда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари Б. С. Ҳамидов, республика ташқи ишлар вазирининг биринчи ўринбосари Ф. Г. Тешабоев қатнашдилар.

(ЎзТАГ).

Дўстлик районидаги Қ. Раҳимов номли совхозда ёрдамчи хўжаликларни ривожлантиришга катта эътибор берилаётир. Яқинда паррандачилик, қуёнчилик, нутрия фермалари ташкил қилинди. Бир йўла 36 минг дона тухум очириладиган инкубаторий ишга туширилди. Бу ерда товуқ, ўрдак, ғоз ва бедана тухумлари очирилмоқда.

СУРАТДА: паррандабоқарлар Иззатилла Неъматов билан Анваржон Шоймқулов.

ХАТАР ЙЎЛИ ҚИРҚИЛМОҚДА

Орол қуриши оқибатида экологик ҳалокат гирдобига тушган Қўшкўпир районини оғир ижтимоий-иқтисодий дарддан халос этиш борасидаги ишлар суръати сезиларли тезлашди. Жорий йилнинг ўзида 380 ўринли муолажахона (поликлиника), 2 жойда қишлоқ тиббиётхонаси, уч ўринда мактаб бинолари қуриб битказилди. Ғозовот қишлоғида 150 ўринли касалхона, район марказида физиотерапия шифохонаси қурилиши ҳам яқин вақтда ниҳоясига етади.

Ичимлик сув муаммоси район ижроия комитети, халқ депутатларининг диққат марказида турибди. Шу борада махсус дастур ишлаб чиқилган. Ундаги айрим режалар ҳозирнинг ўзидаёқ амалга ошди. Йил бошидан буён «Ленинград», «Хоразм» жамоа хўжаликлари, район марказига қувур суви етказиб бериш ишлари тугалланди. Ҳозир 6 та хўжаликда қурилиш ва монтаж ишлари боряпти. 1994 йилгача районнинг бутун ҳудудига Туямўйин ҳавзасининг суви қувурлар орқали етиб келади. Хонадонлар, халқ хўжалик иншоотларини газлаштириш ишлари эса бундан ҳам тезроқ тугалланади. 1991 йил мобайнида жами 19 километр узунликда табиий газ қувурларини ётқизиш мўлжалланган эди. Ҳозиргача зангори олов қувурлари узунлиги 40 километрдан, газлаштирилган хонадонлар сони 1.000 дан ортиб кетди.

Оролбўйи минтақасини экологик офатдан асраш бўйича шу йил бошида ажратилган махсус маблағ жамғармаси районда ижтимоий турмушни соғломлаштиришга хизмат қилаётир.

С. АБДУЛЛАЕВ.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови ҳақидаги қонун лойиҳаси умумхалқ муҳокамасида

ЮРТ ВА МИЛЛАТ ТИМСОЛИ

Мустақил жумҳуриятимизнинг халқ сайлайдиган президенти биринчи навбатда республиканинг рамзи, фахри бўлиши лозим. Қонун лойиҳаси билан атрофлича танишиб ўз фикримни, қўшимчалар, ўзгартиришлар, эътирозларни муштарийлар билан ўртоқлашмоқчиман.

Ҳозирги кунда жумҳуриятимизда кўп партиявийлик системаси амалга оширилаётган бир вақтда Ўзбекистон Республикаси Президенти бирон-бир сиёсий партиянинг раҳбарлик лавозимида бўлиши мақсадга мувофиқ эмас, деб ҳисоблайман. Бу ҳолда Президент ўзи аъзо бўлган сиёсий партиянинг манфаатини кўзлаган ҳолда иш олиб бориши эҳтимоли туғилади. Шунга кўра, 1-модданинг сўнгги жумласидаги «Ўзбекистон Республикаси Президенти халқ ноиби бўлиши мумкин эмас», деган жумладан сўнг «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлангандан кейин бирон-бир сиёсий партиянинг раҳбарлик лавозимида қола олмайди», деган сўзларни қўшиб қўйиш керак.

2-моддада фуқароларнинг сайлов ҳуқуқини бирон-бир тарзда чеклаш тақиқланиши кўрсатилган. Шунингдек, ушбу қонун талабини бузган шахслар тегишли жавобгарликка тортилишлари алоҳида таъкидланиши қонун бузилиши ҳолларига нисбатан жазонинг муқаррарлигини кўрсатади. Шунинг учун 2-модданинг 2-сўзбошиси охирига «Фуқароларнинг сайлаш ҳуқуқини бевосита ёки билвосита тақиқлашга йўл қўйган кимсалар амалдаги қонун бўйича жавобгарликка тортиладилар» деган жумлани қўшиб қўйиш лозим.

4-модда. Ушбу моддада Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар кўрсатиш ҳуқуқи, 25-моддада эса унинг тартиби кўрсатилган. Аммо бу моддаларда номзод кўрсатиш муддатлари аниқ кўрсатилмаган. Фақатгина 25-моддада «кўрсатилаётган номзодни қўллаб-қувватлаш бўйича фуқароларнинг имзосини тўплаш Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловини ўтказувчи марказий сайлов комиссияси белгилаган тартиб ва муддатларда ўтказилади» дейилган. Сиёсий партиялар, халқ ҳаракатлари ўзларининг съездларида, қурултойларида президентликка номзод кўрсатишлари мумкин. Бундан ташқари, ушбу моддаларда белгиланганидек, Ўзбекистон Республикасининг сайлов ҳуқуқига эга бўлган камида 60 минг фуқароси қўллаб-қувватлаши учун президент номзодини таништириш борасида тегишли ишлар олиб борилиши лозим бўлади. Шу сабабли президент номзодини кўрсатиш муддатининг аниқ белгилаб қўйилиши юқорида кўрсатилган масалаларни ҳал қилишга ойдинлик киритади. Масалан, президент номзодини кўрсатиш сайловга бир йил муддат қолганда бошланиши белгилаб қўйилсин, деган жумлалар 25-модданинг 2-сўзбошиси охирига қўшиб қўйилиши керак.

6-модданинг 7-сўзбошисидаги овоз бериш вақтидаги сайлов комиссиялари йиғилишида, овозларни санашда, шунингдек овоз бериш натижаларини аниқлашда иштирок этиш ҳуқуқи берилган шахс ва вакиллар рўйхатига, «айрим ҳолларда халқаро ташкилотлар вакиллари ҳам иштирок этишлари мумкин» деган жумла қўшиб қўйилиши лозим. Бу жумлаларнинг қўшилиши сайлов комиссиялари фаолияти ошкоралик руҳида олиб борилишини яна бир бор тасдиқлайди. Жаҳондаги кўплаб ривожланган мамлакатларда шундай иш олиб борилади. Марказий сайлов комиссияси аъзолари бирон-бир сиёсий партия сафида бўлсалар, ўша партиядан президентликка кўрсатилган номзодни қўллаб-қувватлаш учун уларга шарт-шароит яратилиши табиий. Шунинг учун 14-модданинг 1-сўзбошиси охирига «Марказий сайлов комиссияси раиси, унинг ўринбосарлари, котиби ва барча аъзолари бирон-бир сиёсий партиянинг аъзоси бўлишлари мумкин эмас», деб ёзиб қўйилсин.

15 ва 17-моддаларнинг марказий ва округ сайлов комиссияларининг ҳуқуқлари баён қилинган 11 ва 8-бандларида қуйи сайлов комиссияларининг қарор ва ҳужжатлари юзасидан тушган шикоятларни кўриб чиқиш муддати кўрсатилмаган. Амалдаги қонунда белгиланган қўшимча текшириш учун бир ойлик муддат қўлланилиши шикоятларнинг зудлик билан ҳал қилинишига, қуйи сайлов комиссияларининг қонунсиз ҳаракати дарҳол бартараф этилишига тўсқинлик қилиши мумкин. Шунинг учун юқорида кўрсатилган бандларда 10 кунлик муддат белгилаб қўйилиши зарур.

29-модданинг сўнгги сўзбошиси охирига президентликка номзод Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши раёсатининг розилигисиз шахсий тинтув ва умуман тинтув қилиниши мумкин эмаслиги ҳам қўшиб қўйилсин. Бу билан президентликка номзод шахсига нисбатан уюштирилиши мумкин бўлган иғвогарона мақсадни кўзлаган қонунсиз шахсий тинтув ва бошқа хил тинтув қилинишининг олди олинади, унинг дахлсизлиги янада мустаҳкамланади.

30-модданинг охирги сўзбошисида президентликка номзоднинг ишончли вакилининг сайлов давридаги фаолияти учун ўртача ойлик маоши сақланиб қолинишини кўрсатиб қўйилиши зарур. Сабаби, ишончли вакил фаолияти иш вақтида ҳам олиб борилади. Меҳнат жамоаларида, ҳарбий қисмларда, бошқа жойларда ўтказиладиган йиғилиш ва учрашувлар асосан иш вақтида ўтади. Ишончли вакилнинг меҳнат ҳуқуқлари поймол қилинишининг олдини олган ҳолда юқоридаги қўшимча киритилиши зарур.

32-моддада ҳар бир сайловчи шахсан ўзи овоз бериши айтилади. Бошқа шахс учун овоз беришга йўл қўйилмайди, дейилган. Аммо тажриба шуни кўрсатадики, сайловларда айрим фуқаролар бир неча киши учун овоз берадилар. Участка сайлов комиссиялари аъзолари эса бунга эътибор қилишмайди. Бу ўринда уларга нисбатан қонуний жавобгарлик кўзда тутилмагани, ушбу қонун бузилиши ҳолларининг такрор-такрор содир этилишига олиб келмоқда. Шу сабабли бундай ҳуқуқбузарлик учун маъмурий жавобгарлик белгиланиши ва ушбу моддада айбдор шахсларнинг маъмурий жавобгарликка тортилишлари кўрсатиб қўйилиши лозим.

Биз ҳуқуқий давлат қуришга эндигина киришаяпмиз. Халқ сайлайдиган президент биринчи навбатда халқпарварлик, адолат, юрт ва миллат тимсоли бўлиши шарт. Шунинг учун ҳам президент сайлови тўғрисидаги қонунни чуқур ўйлаб, атрофлича муҳокама қилишимиз ғоят муҳимдир.

А. МУХТОРОВ,
Марғилон шаҳар прокурори, адлия катта маслаҳатчиси.

ОМБОРДА НИМА БОР?

АҲОЛИНИ ЙИЛ БЎЙИ МЕВА-САБЗАВОТ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ МУМКИН

Яқинда Ғаллаорол районн марказида Жиззах вилоятининг хўжалик раҳбарлари, деҳқончилик-саноат мажмуи мутахассислари тўпланиб маҳсулотларни сақлаш, қайта ишлаш ва қиш фасли учун ғамлаш масалаларини ишчанлик руҳида муҳокама қилдилар. Мана шу ўта муҳим ишда ғаллаороллликларнинг ўрганса арзийдиган тажрибаси бор. Шу боисдан бу ерга вилоятнинг ҳамма бурчакларидан вакиллар келишди. Учрашув икки босқичда ўтди: аввало омбор ва совуқхоналарда сақланаётган, қиш учун ғамлаб қўйилган маҳсулотлар кўздан кечирилди. Кейин эса мева-сабзавот таъминотини пухта йўлга қўйиш, қиш фаслида аҳолига озиқ-овқат етказиб беришни яхшилаш масалалари муҳокама қилинди.

Суҳбатдошимиз ва йўлбошловчимиз — район деҳқончилик-саноат уюшмаси раиси Ҳайдар Давронов, тайёрлов-таъминот корхонасининг директори Зиёдулла Абдуазизов бизни аввало энг сўнгги маълумотлар, рақамлар билан таништирдилар. Район бўйича умумий аҳвол шундай экан: октябрь ойи охиригача хўжаликлар қиш учун минг тоннадан зиёд сабзавот, мева, картошка, узум, полиз маҳсулотлари ғамлашибди. Бироқ бу — ҳаммаси эмас. Район матлубот жамияти, тайёрлов идораси, ишчилар таъминоти бўлимлари, корхона ва ташкилотлар жамғарган 3,5 минг тонналик маҳсулот ҳам қўшилса, манзара тўлалигича намоён бўлади.

Қишга маҳсулот жамғариш давом этаяпти. Бу юмуш район раҳбарияти, хусусан халқ депутатлари район совети ижроия комитети ва район деҳқончилик-саноат уюшмасининг ҳамиша диққат марказида. Қишлоқ советлари ҳам четда турганлари йўқ. Амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, давлат ва жамоа, фермер хўжаликлари, шахсий томорқа эгалари томонидан маҳсулотнинг ўз вақтида етказиб берилиши кўп жиҳатдан маҳаллий ҳокимиятнинг ҳам қатъиятига боғлиқ. Вақтни бой бердингми, нобудгарчиликдан қочиб қутулолмайсан, маҳсулот сифати ва нави ҳам пасайиши турган гап.

Ҳамроҳимиз Ҳ. Давронов кўрган-кечирганларимизни бажонидил шарҳлар экан, диққатимизни битта далилга қаратди. Бу йил 1990 йилдагига қараганда 30 фоиздан зиёд мева-сабзавот қиш учун ғамланибди. Нафақат миқдор, балки турлари ҳам кўпайибди. Шу ўринда таъкидлаш керакки, бу йил район хўжаликлари режадан ташқари 150 гектар майдонга сабзавот ва полиз экинлари экишган эди. Бунинг шарофати кўзга яққол ташланмоқда — омборлар лиқ тўлди. Бинобарин, шошиб қолмаслик учун омбор ва совуқхоналар барвақт шайланди, қисқа муддатда янгилари қурилиб, баъзи иморатлар маҳсулот сақлашга мослаштирилди.

— Ўтган йилларда сиғими минг тонналик иккита мева-сабзавот омборига маҳсулот ғамлаш билан кифояланар эдик, — деб суҳбатга қўшилди тайёрлов-таъминот корхонасининг директори, ана шу замонавий иншоотларнинг бевосита эгаси Зиёдулла Абдуазизов. — Жорий йилда районимиз учун бу сиғим торлик қилди, лекин йўли топилди. Қандай қилиб дейсизми? Район деҳқончилик-саноат уюшмаси, район ижроия комитети ва унинг раиси А. Турсунқулов ёрдамида ҳар бир хўжаликда маҳсулотлар халқ усулида сақланадиган оддий омборлар қурилиши йўлга қўйилди, умумхалқ ҳашари уюштирилди.

Яна савол туғилади: ҳамма нарса тақчил бўлган ҳозирги пайтда қурилиш материалларини қаердан топдингиз? Технология асбоб-ускуналари-чи? Бунга жавобимиз шундай: қўлимизда нимаики бўлса, ҳаммасини ишга солдик. Гувалак ва пахсадан, оддий тошлардан фойдаландик. Эски биноларнинг ёғоч-тахталари қоримизга яради. Фақат шиферни бошқа ёқдан сотиб олдик.

Ихлосу иштиёқ бўлса, имконият топилар экан. Буни ғаллаороллликлар тажрибаси яққол кўрсатиб турибди. Имконият эса долзарб муаммолар ечимига йўналтирилса бас.

Қишда район аҳолиси, аввало Ғаллаорол шаҳрида яшовчи кишиларни мева-сабзавот маҳсулотлари билан тўлиқ таъминлашга эришиладими, деган саволимизга тажрибали мутахассис Давронов ҳа, дея тасдиқлади. Ниҳоят, район миқёсида аҳолини мева-сабзавот билан узлуксиз таъминлаш имконияти вужудга келганига унинг ишончи комил. Ғамланган маҳсулотларнинг бир қисми вилоят маркази — Жиззахдаги махсус дўконларда сотилади. 300 тонна пиёз Тошкентга жўнатилади.

Ғамланган маҳсулотлар белгиланган муддатгача сақланади. Энг муҳими, нобудгарчиликка йўл қўйилмаслиги керак. Айни пайтда тонна-тонна сабзавот ва мевалар зудлик билан қайта ишлашга жўнатилаяпти. Хусусан, ҳозир помидор ва карам тузлаш цехларида иш жуда қизғин. Мева ва сабзавотдан компот, мурабболар тайёрланмоқда. Ушбу маҳсулотлар асосан район аҳолисига, район марказида яшовчиларга сотилади. Нархи ўша ернинг ўзида белгиланади.

Цехларнинг бирида помидорларни тузлаш жараёнини кузатдик. Цех Ғаллаорол шаҳрининг шарқий чеккасидаги капитал омборлар комплексида қурилган бўлиб, район савдо ташкилоти тасарруфида экан. Бу ерда атиги уч киши меҳнат қилади. Д. Ҳазратқулов бошлиқ ихчам бригаданинг ишларига қойил қолмасдан илож йўқ. Темир-бетондан тайёрланган ва махсус плёнка билан ўралган идишга ўн тонна помидорни тузлаш мумкин. Бу ерда эса бундай идишлардан олтитаси турибди. Маҳсулотга талаб катта. Йирик сиғимли идишлардан олинган маҳсулот ёғоч бочкаларга солинади-да харидорларга жўнатилади. Ҳар килограмми 26 тийин турадиган «шўр помидор»нинг бозори эса чаққон. Бу ердаги ишлар бизни ғоят қувонтирди-ю, фақат бир нарсадан таассуфландик: ишловчиларнинг иш ҳақи ғоят паст экан. Ш. Исроилова билан Д. Тожибоева товон пулидан ташқари ойига 100 сўмга етар-етмас маош олишмоқда. Ҳақ ишга яраша бўлмоғи лозим.

Цехга маҳсулот етказиб бераётганлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтиш керак. Бу цехга «Коммунизм», «Гулистон», Ленин номли давлат хўжаликларининг деҳқонлари хом ашё бермоқдалар. Мева-сабзавот маҳсулотлари сақлаш ва қайта ишлаш учун шахсий томорқа эгаларидан ҳам харид қилинаяпти. Бундай ишбилармонлар районда оз эмас. Масалан, Карл Маркс номли давлат хўжалиги ишчиси Т. Эшонқулов шахсий томорқа хўжалигидан 20 тонна помидор сотишга муваффақ бўлди. Ленин номли давлат хўжалиги ишчиси А. Аширматов ҳам ҳамкасбидан ортда қолмади.

Ғаллаороллликлар, даладаги ҳосил эмас, омбордагиси ҳисоб, деган қоидани тўлиқ ўзлаштирдилар. Энди бу тартибни қаттиқ ушлаш пайида бўлишмоқда. Эл-юрт учун зарур бу иш бошида билимдон кишилар туришибдики, уларнинг ташаббускорлиги, тадбиркорлигига тасанно айтамиз.

И. АХМЕТОВ,
Н. ШАКАРОВ.
Жиззах вилояти.

ЛУҚМА

Яна узумга ҳужум

Ўзбекистон телевидениесининг ўтган якшанба кунидаги «Ахборот» кўрсатувида Булунғур узумлари ҳақида бир лавҳа кўрсатилди. Унда айтилишича, бу туман бир вақтлар ўзининг ширин-шакар майизбоп узумлари билан машҳур экану кейинги йилларда винобоп узумлар кўпайиб кетиб, дастурхонларни узум билан безатиш қийин бўлаётган эмиш...

Кўрсатувни томоша қила туриб ва ундан кейин ҳам ўйга толдим. Нима бу ўзи? Яна узумга ҳужумми? Шундай тақчиллик замонида-я?! Ахир 1986 йилда чиқарилган, Ўзбекистон жумҳуриятининг ўзидагина 15 минг гектар токзорларнинг қўпориб ташланишига боис бўлган қарорнинг нотўғрилигини ҳалигача ҳам англаб етмаган бўлсак! Ўша машъум қарор туфайли ҳозирги бўҳтоннинг чуқурлашгани (лоақал қанд-шакар ва ундан тайёрланадиган маҳсулотларнинг камайиб кетганини кўз олдимизга келтирайлик) наҳотки ҳали ҳам онгимизга етиб бормаган бўлса?

Шуниси қизиқки, узумчилик мутасаддилари ҳам, винобоп узумларни беш-ўн гектарлаб қўпориб ташлаяпмиз ва ўрнига яхши нав токлардан ўтқазаяпмиз, деганга ўхшаш гаплар айтишди. Ҳурматли акалар, олдин экиб, ҳосилга киритиб, сўнгра бошқасини қўпориб ташлаш керак эмасмикин? Ахир винобоп «баян ширей» ва «ркацители»да нима айб? Ахир «ркацители» навининг қуёшли Ўзбекистон шароитида 25-26 фоизгача шакарга айланиб кетаётгани, истеъмол учун ҳузуржон эканлигини наҳотки билмасак? Ҳусайни узуми бозорда роппа-роса 15 сўмдан сотилаётган бир пайтда винобоп узумларни нега ёзғирамиз? Қани энди шу кунларда баян-ширею ркацители узумлари дастурхонларни безаб турса!

Узумга яна ҳужум бошламайлик, ҳурматли дўстлар. Айб узумда эмас, ўзимизда!

Оқилжон ҲУСАН.

ЗОҒОРАГА ҚАЙТИШ

Хўжаобод районидаги «Ўзбекистон» жамоа хўжалиги хонадонлари дастурхонларида жўхори унидан ёпилган зоғора нонлар пайдо бўлди. Бу нонлар ўзининг тўқ тутиши ва бетакрор таъми билан ажралиб туради.

Гап шундаки, бу ерда баҳор фаслида қадим-қадимдан Фарғона водийси қишлоқларида нон ёпиш учун етиштириб келинган оқ жўхори экишга 45 гектар ерни махсус ажратиб бердилар. Ёзда ундан яхши ҳосил етиштирдилар, силос ҳам тайёрлаб олдилар. Жўхори дони жамоа хўжалиги аъзолари ўртасида бепул тақсимлаб берилди. Ҳар бир киши 320 килограммдан дон ва уй ҳайвонлари учун бир неча центнер ем олди.

Шундан сўнг жўхори экинидан бўшатиб олинган ерларга сабзи, турп ва шолғом экилди. Жамоа хўжалиги аъзолари яқин кунларда ҳосилни йиғиштириб олишга киришадилар.

(ЎзТАГ).

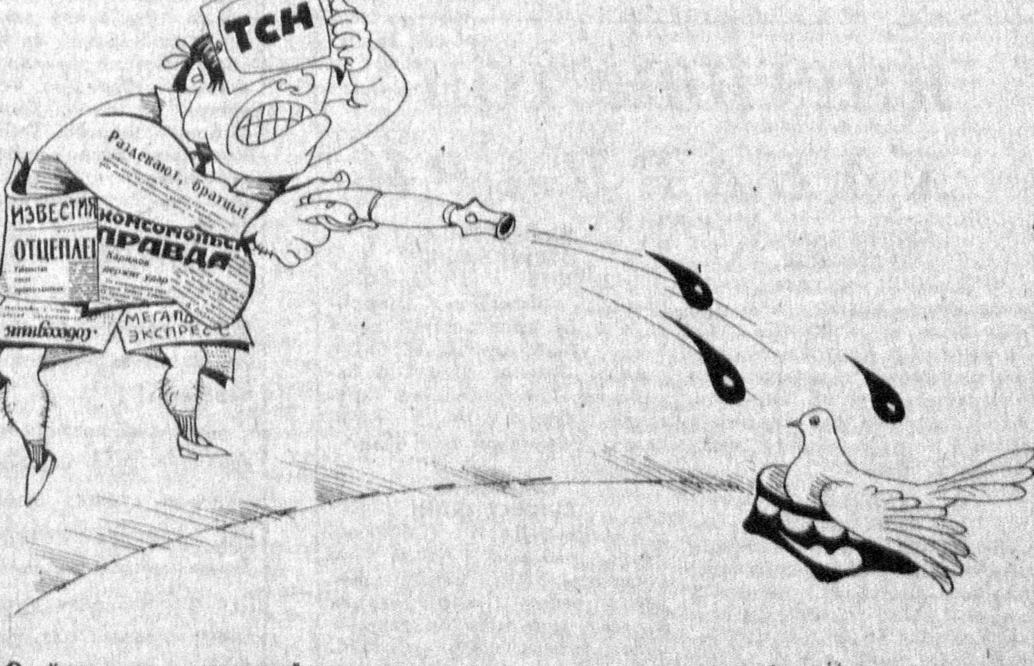

Осойишталикка отилган ўқлар.

Мусаввир Х. РАҲМАТУЛЛАЕВ.

Сиёсий суҳбатлар

БИЗГА МЕРИЯ ВА МУНИЦИПАЛИТЕТ БОШҚАРУВИ ЗАРУРМИ?

Ҳозирги пайтда пойтахтимизда иқтисодий, маданий, ижтимоий, савдо-сотиқ ва транспорт соҳаларида аҳвол жуда яхши деб бўлмайди. Бу борада халқ дардкашлари бўлмиш депутатлар қай даражада қайғураяптилар? Мен бу ўринда пойтахтимиздан сайланган беш босқичдаги депутатларнинг (район, шаҳар, вилоят, жумҳурият ва иттифоқ миқёсида) «жонбозлигини» назарда тутаяпман.

«Тошкент оқшоми», унинг «Маҳалладош» ҳафталигини варақласангиз, пойтахтимизда ҳали бир қатор муаммоларнинг мавжудлиги — иситиш ишлари ўлда-жўлда эканлиги, ободонлаштириш ва транспортда «бир дунё» камчиликлар борлиги, савдода «орқа эшиклар»нинг ҳамон катта очиқлигича қолаётганлиги танқид қилинади-ю, бизнинг депутатларимиз бир чеккада қўл қовуштириб ўтираверишади!

Ахир, бутун ҳокимиятни қўлга олган Советларнинг вакиллари қаерда? Улар нима иш билан машғул бўлишаяпти? Мен бу ўринда уларни танқид остига олмоқчи эмасман. Бироқ бутун мамлакат тақдири ҳал бўлаётган ушбу кунларда улар қатъият ва фаоллик кўрсатмасалар қачон кўрсатишади? Мамлакат Президенти М. С. Горбачев ҳам СССР халқ депутатларининг V анжуманида куюнчаклик билан Совет ҳокимиятини депутатларнинг фаоллиги, халқни ўз орқасидан эргаштира билиши, сўздан фаол ишга ўтишигина сақлаб қолади, дейди. Айни бир пайтда республикамиз Олий Кенгашининг раиси Ш. М. Йўлдошев ҳам шу борада гапириб, депутатларнинг жадал фаолият кўрсатишлари, уларнинг аниқ-тиниқ ишлари, таклифлари муҳим аҳамиятга эга эканлигини уқтирди.

Яна бир муаммо. Мана икки-уч йилдирки, район партия комитети биринчи котиблари айни бир пайтда район совети раиси бўлиб хизмат қилмоқдалар. Таъбир жоиз бўлса, икки қайиқни бошқариш тажриба қилиб кўрилмоқда. Бу фақат Тошкентда эмас, жумҳурият бўйича... Нега Россияда, Москвада бундай икки отга бирваракайига минишга чек қўйилди-ю, жумҳуриятимизда эса бу масала пайсалга солинади? Ўзбекистон Компартиясининг навбатдан ташқари XXIII съезди янги — Халқ демократик партиясини тузиш ҳақида бир қарорга келди. Янги партиянинг Таъсис съезди 1 ноябрда Тошкентда бўлиб ўтди. Мен шу съезд муҳокамасига ҳавола қилинган дастур ва низомни синчиклаб ўқиб чиқиб, жойларда партия қўмиталари тузилиши мумкинлигини уқдим ва икки ҳокимиятчиликка чек қўйилиши гувоҳи бўлдим. Бу тўғри — бугунги давр талаби, яъни мустақил жумҳурият талабидир.

Яна депутатлар, уларнинг фаол бўлишларига қайтсак. Аксарият депутатларимиз, илгаригидай «фахрий» эмасликларини амалда исботлашлари лозим. Гапнинг индоллоси ана шу ерда. Чунки Совет ҳокимиятининг негизи — бу депутатлар, депутатлар бўлганда ҳам бутун борлиғини, куч-қудратини аямайдиган шахслар бўлиши керак. Демак, советлар таркибида ижро органи ҳам бўлиб, у жамиятни бошқаради, ишлаб чиқаришни ташкил этади ва юритади.

Партия ва советлар раҳбарлигига чек қўйилди, бироқ ҳамон шаҳар ва район советлари ҳамда ижроия комитетларининг ўзаро муносабати алоҳида муаммо бўлиб қолаяпти. Демократик жараёнларнинг равнақ топиши, хўжаликларнинг ўз мустақилликларига эришишлари, айниқса жумҳуриятимиз мустақил бўлган бир пайтда советларнинг роли алоҳида ажралиб туриши лозим деб биламан.

Мен бу ўринда Тошкент мисолида икки масалани — советлар, советларнинг ижроия комитетларга раҳбарлик қилиш ёки қилмасликларини ўрганувчи ишчи гуруҳи тузиш лозим, деб ўйлайман. Гуруҳ муаммони атрофлича ўрганиб чиқиб, ўз таклифларини шаҳар совети сессияси тасдиғига қўйсин.

Илгари ҳар қандай масала партиянинг фаол аралашуви билан тегишли комитет бюросида кўриб чиқилиб, тавсия қилинаверар эди. Энди-чи? Масалалар райсовет ва ижроком ўртасида бор отангга, бор онангга бўлаяпти. Бу ўринда мен Моссовет мэри, профессор Г. Поповнинг баъзи фикрларига қўшиламан. Бизнинг Тошкентдай шаҳри азимда ҳам шаҳар мэрлиги, районларда муниципалитетлар ташкил қилиш зарурга ўхшайди. Бу, биринчидан, масалаларнинг депутатларнинг бирмунча фаол аралашуви ва иштирокида муҳокама қилиниб, сўнгра ижро этилишини таъминлаган бўларди. Депутатларнинг иштироки — халқнинг, сайловчиларнинг иштирокидир. Ана шундагина халқчил бошқарувни амалга ошириш, энг муҳими—ҳаётий муаммоларни ҳал этишда советлар мустақиллигини таъминлаш мумкин.

Эҳтимол, келгусида Ўзбекистон Халқ демократик партияси сиёсий тарбия масканларига айланар, буни партиянинг фаолияти кўрсатади. Бироқ партия ташкилотларининг юқори «эшелон»ида бюрократик қарашлар, масаланинг моҳиятини тушуниб етмасдан ҳал қилишлар, буйруқбозлик давом этишига йўл қўймаслик керак.

Яқинда «Тошкент ҳақиқати» рўзномасида антиқа хабарни ўқиб қолдим. Олмалиқ шаҳар партия комитетининг ҳар учала етакчиси оддий ветеран, Улуғ Ватан уруши ногирони уйига ташриф буюришибди. Энди ногироннинг қувончини айтмайсизми! Шу ишни улар илгарироқ қилишлари мумкин эди-ку! Шунда, эҳтимол, бу «сиёсий йўлбошчи»ларни эл севиб, ардоқлаши, ҳурмат қилиши мумкин эди.

Бозор иқтисодиётига ўтаётган бир пайтда шаҳарнинг иқтисодий бюджети шаклланади. Даромад ва сарф-харажатнинг аниқ режалари ишлаб чиқилганми? Бу саволга тахминий жавоб бериб бўлмайди. Аниқлик керак. Акс ҳолда муаммолар янада кескинлашади. Айниқса, мустақил жумҳурият учун аниқ ва изчил иқтисодий режа керак. Гап Тошкент ҳақида борар экан, албатта бундай аниқликка икки қайта эътиборни қаратиш лозимдир. Ҳаёт тақозо қилаётган ҳар қандай янгиликни депутатларнинг умумий анализи ва якунидан кейин оммага етказиш кераклигини бир дақиқа ҳам унутмаслигимиз лозим.

Мен айтган долзарб муаммолар фақат сессияларда кўрилиши ёки совет кенгашида муҳокама қилиниши керак. Сессия — бу депутатларнинг фикр-мулоҳазаларини жамлайдиган, бирор нуқтага, бирор қарорга келадиган йиғин. Мен шаҳар совети қошидаги доимий комиссияларнинг иш фаолиятини инкор қилмоқчи эмасман. Улар ҳаракатда. Бироқ шаҳарнинг умумий муаммосини ўрганадиган депутатлар гуруҳи ниҳоятда зарур деб ўйлайман.

Юқорида район советлари ва ижрокомларнинг ўз вазифаларини қай даражада уддалаётганликлари ҳақидаги мулоҳазалар ўртага ташланди. Советларнинг, депутатларнинг фаоллигини ошириш — бу ҳокимиятни мустаҳкамлаш, халқнинг мўл-кўлчиликда яшашини таъминлашга асос солишдир.

Тошкентда мэрия, ноҳияларда муниципалитетлар ташкил этилиши — бу албатта баҳсли, муаммоли масала.

Муштарийларимиз, ўйлайманки, юқоридаги таклиф-мулоҳазаларга ўз муносабатларини билдирадилар.

Карим НОРМАТОВ, тарих фанлари доктори, профессор.

Пахтачилик

ЮКСАЛИШ ПИЛЛАПОЯСИ

Пештоқига 1934 рақами битилган бу бино Чиноз ноҳиясидаги «Москва» жамоа хўжалиги бошқарувининг идораси. Ўша вақтда бунёд этилган иморат атрофи гулзорлаштирилган, турли кўрсаткич тахталари кўзга ташланади. Мана, улардан бирининг ёнига келамиз, унда қайси бригаданинг бугун йиллик режанинг неча фоизи миқдорида пахта топширгани қайд этилган.

— Ноҳиямиздаги барча хўжаликларда «оқ олтин» топширишнинг боришини сурункали равишда ёзиб бориш тартиби йўлга қўйилган, — дейди ҳамроҳим, ноҳия ҳисоблаш маркази маҳкамасининг бўлим бошлиғи А. Ҳабибов. — Хўжаликларнинг ноҳия бўйича қанча ҳосил топширгани ҳақидаги маълумот тегишли идора, ташкилот ва жамоа хўжалиги раҳбарларига эрта-азонда етказиб берилади. Бунинг акс садоси дуруст натижалар бераяпти, ошкораликни таъминлаб йиғим-терим суръатини оширишга ижобий таъсир кўрсатаётир.

Дарҳақиқат, ким ўзарнинг боришини акс эттирувчи бу тахта-кўрсаткич олди ҳамиша гавжум бўлади. Эрталаб ва кечқурун у ерда қишлоқ меҳнаткашларини кўплаб учратасиз.

Бинонинг ичкарисига кирамиз. Раис қабулхонасининг ходимаси салом-аликдан кейин хўжалик раҳбари эрталаб дала айланиб келиш учун чиқиб кетгани ва бирор соатлардан сўнг қайтишини айтди. Биз ёзув столи устидаги марказий, жумҳурият, вилоят ва ноҳияда чиқадиган рўзномаларнинг янги сонлари билан танишиб ўтирганимизда хонага тўладан келган, норғул йигит кириб келди. Ҳамроҳим ўрнидан туриб, унинг исми-шарифини айтганида раис шу киши эканлигини билиб, у билан сўрашдим.

Жамолиддин Араббоев 1984 йили мазкур хўжаликка раис этиб сайланган. Жамоа ўша пайтда давлатдан 2 миллион сўм қарздор эди. Тошкент политехника институти механика куллиётини тамомлагач, Ж. Араббоев ноҳиядаги Алишер Навоий номли жамоа хўжалигида бош муҳандис бўлиб иш бошлади. Олийгоҳда олган билимини меҳнатга тадбиқ этиши, ташкилотчилиги, талабчанлиги билан тезда кўзга кўринди. Ноҳия қишлоқ хўжалик бошқармаси бош муҳандиси ва кейинчалик шу жамоа бошқаруви раҳбари даражасигача кўтарилди.

— Ўтириб қолган хўжаликни оёққа турғазиш осон бўлмаган бўлса керак?

У бироз ўйланиб турдида, босиқлик билан гапира бошлади:

— Аввало́мбор назария билан амалиёт қўл келди, — деди раис. — Алмашлаб экишни кескин йўлга қўйиш, ерларни тўғри режалаштириб, текислаш катта фойда берди. Илгарилари тўрт томонлаб суғориб келинган карталар яхлитланди ва бир томондан сув қўйиш имкони вужудга келтирилди. Далаларга бетон ётқизилган канал орқали сув келтириб, экинлар оби ҳаёт билан етарлича таълинланди. Деҳқон ерни ардоқламаса, ўғиту сувидан доимо хабардор бўлмаса, мўл-кўл ҳосил тўғрисида ўйламаса ҳам бўлади. Айниқса, маҳаллий ўғитдан кенг фойдаланиш ютуқлар омилидир. Кўрилган чора-тадбирлар ўз самарасини берди. Ҳар гектар ердан 24 центнер ўрнига 35 центнердан хирмон кўтара бошладик. Ўтган йилни олайлик. Ноҳияда биринчилар қаторида ғалаба зафарномасига имзо чекдик. Ҳар гектар ердан кўтарилган ҳосил чўғи 36 центнерни ташкил этди.

Дарҳақиқат, бу йилги ишлар, етиштирилган ҳосил чўғи кўзни қувонтиради. Йиғим-теримга ҳар томонлама зўр тайёргарлик билан киришилди, ғўза барглари тўкилган ва қийғос очилган карталарда машина терими бошланиб кетди. Хўжаликдаги 8 та пахтачилик бригадаси ўртасида меҳнат беллашувлари яхши йўлга қўйилган. Унда ўтган йили мавжуд майдоннинг ҳар гектаридан 45 центнердан хирмон кўтарган Хурсандбой Бўрибоев бошлиқ 7-бригада аъзолари пешқадамлик қилишаяпти. Илғор бригада азаматлари йиллик режани биринчи бўлиб адо этдилар. Йиғим-теримни ишларини тўғри ташкил этган Холдорбой Расулов бошлиқ 9-бригада заршуносларй ҳам ғолиблар қаторида боришмоқда.

Хўжаликнинг икки механик-ҳайдовчиси бултур жумҳурият механизаторлари ўртасидаги мусобақада ғолиб чиққан эди. Улар Ғулом Умаралиев билан Володя Курмаклардир. Ғолиблик нашидасини сурган бу икки суворийнинг ҳар бири биттадан енгил автомашина билан мукофотланди. Мукофот юқори унумли меҳнатга чорламоқда.

«Москва» жамоа хўжалигида пахта билан бирга сабзавот, картошка, полиз экинлари маҳсулотлари, маккажўхори дони сотиш планлари ошириб бажарилди.

Хўжаликда қурилиш ишларига ҳам катта аҳамият берилмоқда. Шу мақсадда қурувчилар бригадаси ташкил этилган, унга Рўзимурод Худойқулов бошлиқ этиб тайинланган. 30 қурувчи ва учта муҳандисни бирлаштирган бунёдкорлар мактаб, болалар боғчаси, юз бош сигирга мўлжаллаган молхонани қўлдан чиқаришди. Ноҳия матлубот жамиятининг буюртмаси билан келишилган шартнома асосида учта аралаш магазин қуришди. Пахта қишлоғида 140 ўринли болалар боғчаси биноси таъмирланди. Қурувчиларнинг ана шундай ишлари хўжаликка юз минг сўм наф келтирди. Қишлоқнинг барча йўлларига асфальт ётқизилган, аҳоли водопровод суви билан таъминланган, хонадонлардан 60 фоизига газ туширилди, газлаштириш эса давом этаётир.

Хўжалик раҳбарияти бу йил барча соҳалардан 2 миллион сўм соф даромад олишни мўлжаллашмоқда. Аммо бу рақамни яна ҳам кўпайтириш мумкин экан. Раиснинг гапларига қараганда, йилига 10 миллион дона пишиқ ғишт етказиб бера оладиган завод қуриш мўлжалланган, унинг барча ҳужжатлари тайёр. Аммо жумҳурият Моддий-техника таъминоти давлат қўмитаси керакли асбоб-ускуналар билан ёрдам берганида эди заводни 1991 йили ишга тушириш имкони туғиларди, хўжалик даромади янада ошарди.

Тожибой УНАБОЕВ.

ЎЗГАРИБ БОРАЁТГАН ДУНЁ МУАММОЛАРИ

Тошкентда Ўрта Осиё Республикалари ва Қозоғистон ёш олимларининг минтақа фалсафа ўқишлари ниҳоясига етди. Бу тадбир «Фалсафа. Маданият. Инсон.» мавзусига бағишланган эди.

Тадбирнинг икки кунлик дастурига мувофиқ ёш жамиятшунослар инсон ва унинг ҳозирги замон маданияти, янада мукаммал жамият қуриш шароитида ижтимоий янгиланиш ва инсон фаолиятини унга мақбуллаштириш, одамлар турмушида маънавий ва ахлоқий жиҳатларни муҳокама қилишди.

Анжуманда иштирок этиш учун мамлакатимиз бошқа минтақалари илмий марказларининг олимлари ҳам таклиф этилганди. Учрашув қатнашчилари ялпи ва шўъба мажлислари дастурига киритилган масалаларни муҳокама қилишдан ташқари ижодий алоқалар ўрнатишди, илмий ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш йўлларини белгилаб олишди.

(ЎзТАГ).

Ургут шойи тўқиш фабрикаси тайёрлов цехи илғор ўровчиси Фотима Холмуродова кўп йиллардан буён фидокорона меҳнат қилиб келаяпти. У ўнлаб шогирдларга устозлик қилди. Ойлик иш режаларини 120—130 фоиз адо этиш билан бирга маҳсулот сифатига ҳам алоҳида эътибор бермоқда.

СУРАТДА: Фотима Холмуродова шогирдлари Дилдора Рўзиева ва Насиба Тўрабоевалар билан.

Ғ. АЛИЕВ олган сурат.

«Халқ сўзи»га жавоб берадилар

МУДДАТ КЕЧИКМАЙДИ

Рўзноманинг шу йил 24 апрель сонида «Қулоқчўзма» сарлавҳали танқидий хабар берилиб, унда Тошкент шаҳрида қурилаётган 43-автомат телефон станцияси биносининг фойдаланишга топширилиши чўзилиб кетаётгани қаламга олинган эди. Рўзнома чиқишидан сўнг **Ўзбекистон республикаси Алоқа вазирлиги ишлаб чиқариш қурилиш-монтаж бирлашмаси бошлиғи А. ОЛИМБОЕВ** имзоси билан шундай жавоб келди:

«Қурилишда сентябрь ойи охиригача мўлжалланган ишлар асосан тугалланди. Айни пайтда хоналарда автомат ускуналар монтаж қилинмоқда. Бинонинг ташқи қисми ва ҳовлида пардозлаш ҳамда ободонлаштириш ишлари олиб борилмоқда. АТС хизмат қилиши лозим бўлган маҳаллаларга зудлик билан кабель ётқизилмоқда. Бироқ бутун мамлакатда бўлгани каби хўжалик алоқаларининг бузилиши фаолиятимизга салбий таъсир қилаяпти. Иттифоқ корхоналари зарур ускуналарнинг ҳаммасини ўз муддатида етказиб бермаяпти. Оқибатда, қўшимча харажатлар қилиб, бошқа манбалар орқали моддий-техника таъминотини зудлик билан бутлаш йўллари изланаяпти. Кўрилаётган чоралар туфайли АТС биноси қурилиши шу йил тамомила тугатилади, ускуналарни монтаж қилиш, кабель ётқизиш ва сим тортиш ишлари муддатига путур етмайди. Шундай қилиб, таҳририятга шикоят ёзган муштарийларнинг ташвишланишларига ҳожат қолмайди».

УММОН ДАРМОНГА МУҲТОЖ

ТУЯМЎЙИН СУВ ОМБОРИ БОШҚАРМАСИ БОШЛИҒИ РУСТАМ АБДУЛЛАЕВ ФИКРИ

— Тўямўйин гидроузели биргина Хоразм вилоятига хизмат қилаётгани йўқ. Ундан уч жумҳурият — Ўзбекистон, Туркманистон, Қорақалпоғистон баҳамжиҳат фойдаланмоқда. Иттифоқдош республикалар кўмаги билан қурилишни ҳам шу уч жумҳурият амалга оширган. Мана, тўққиз йилдирки, Қизилқум ва Қорақум саҳролари ўртасида ястаниб ётган оби ҳаёт денгизи халқимизга беминнат хизмат қилаяпти. Амударёнинг қуйи қисмида деҳқончилик ва яйлов чорвачилигини равнақ топтиришда сув омбори муҳим ўрин тутади. Обиҳаётга ўта кучли эҳтиёж сезиладиган баҳор ва ёз ойларида истеъмолчиларга сув етказиб беришни 4-5 марта ошира оламиз. Демак, сув омбори биргина Ўзбекистоннинг эмас, балки қардош жумҳуриятлар, қолаверса, кўп миллатли иттифоқимиз мулкидир.

— Тўямўйин гидроузелининг уч қардош жумҳурият халқ хўжалигида тутган ўрни хусусида аниқроқ гапириб берсангиз!

— Асосий вазифамиз Амударёнинг қуйи қисмидаги 1,5 миллион гектар экинзорларни, 3 миллион аҳолини сув билан таъминлашдан иборат. Сув омборимизда тўртта мустақил ҳавза мавжуд. Уларга қарийб 8 миллиард кубометр сув сиғади. Бундан ташқари асосий тўғонда 150 минг киловатт қувватли 6 та турбина ҳам ишлайди. Элимизга сув билан бирга нур ҳам элтаяпмиз. Сув омбори қирғоқларида кўпдан-кўп дам олиш ва соғломлаштириш масканлари бунёд этилди. Оби ҳаёт денгизи балиқчиликни ривожлантиришнинг йирик манбаига айланмоқда.

— Кейинги йилларда ичимлик сув таркиби ўта шўрланиб ва ифлосланиб кетганини негадир Туямўйин сув омбори қурилишининг оқибати қилиб кўрсатишмоқда!...

— Афсуски, халқнинг қаҳрамонона меҳнатига, таризимизга тош отувчилар, тинч қурилишдаги хайрли ишларимизни чиппакка чиқарувчилар кўпайиб кетди. Кейинги пайтларда Туямўйиндан гўё ўта шўр сувлар оқиб чиқмоқда. У одамларни касалликка гирифтор этмоқда, экинзорлар ҳосилдорлигини камайтирмоқда, дов-дарахтларни қуритмоқда, деган овозлар тарқатилмоқда. Бундай ўринсиз миш-мишларни ким тўқиб чиқараётганини билиб турибмиз. Уларнинг сўзи инобатга олинса, Туямўйин сув омборига зарурат йўқ. Уни бузиб ташлаш керак. Далиллар эса тамоман бошқача манзарани кўрсатмоқда. Шуни ҳам айтиш керакки, дарё суви кейинги йиллар мобайнида ўта шўрланиб кетгани хусусидаги фикрларни инкор этолмаймиз.

Ҳақиқатдан ҳам ҳозир Туямўйиндан оқиб чиқаётган ҳар бир литр сувда 2-3 грамм туз бор. Бу 60-70 йиллардагидан 4-5 марта кўпдир. Бироқ шўрланган сувлар Туямўйинда ҳосил бўлаяптими, деган савол ҳам туғилади.

Ўрта Осиё сув ресурсларини ўрганиш илмий тадқиқот институти бу масала бўйича Туямўйинда қатор йиллардан буён текшириш-кузатиш ишларини олиб бораяпти. Техника фанлари номзоди О. Қаюмов бошлиқ илмий гуруҳ Тожикистондан тортиб то Орол денгизигача бўлган масофада сувнинг шўрланиш даражасини эринмасдан ўрганиб бормоқда.

Тадқиқотчи-олимларнинг маълумотига кўра, Термиздан Туямўйинга қадар ҳар йили 12-13 миллион тонна туз Амударё сувига қўшилган ҳолда оқиб келаркан. Дарёнинг Туямўйин ва ундан қуйи қисмида ҳосил бўлаётган туз миқдори эса миллион тонна атрофидадир. Демак, дарё сувини Туямўйин гидроузели эмас, балки юқори вилоятларда оқизилаётган коллектор, зах сувлари ва корхоналар чиқиндилари бузмоқда. Туямўйин сув омбори эса юқорида таъкидланганидек, ҳаёт манбаи. Бунинг боиси шуки, ҳозирги кунда Амударё суви мавжуд экин майдонларининг атиги 20-25 фоизини суғоришгагина етади. Қолган миқдордаги оби ҳаётни Туямўйин сув омбори етказиб бермоқда. Биз куз ва қиш ойларида ўртача 5-6 миллиард сув тўплаб, баҳор ва ёзга асраб қўямиз.

60-йилларда Амударёнинг Туямўйин ҳудудидан йилига 57-60 куб километр оби ҳаёт оқиб ўтган. Ҳозир эса у 30 куб километрга ҳам етмайди. Бунинг устига шу давр мобайнида аҳоли сони ва экин майдонлари ҳажми қарийб 3 баравар кўпайди. Аҳолининг эгнини бутлаб, қорнини тўйғазиш учун ер ва сув зарур. Туямўйин сув омборининг нечоғлик зарур ва муҳим эканини ана шу далилдан билиб олаверинг.

— Қорақум саҳроси орқали қазилаётган Тошҳовуз канали атрофида ҳам ҳар хил гап-сўзлар кўпаймоқда.

— Тўғри. Канал қурилиши ниҳояланмоқда. Яқин ойлар ичида у ишга тушиши кутилмоқда. Биз, ўзбекистонликлар, шу пайтгача Амударё сувини туркман дўстларимиз билан ўртада тенг ва ҳалол баҳам кўриб келганмиз. Ҳозир мавжуд бўлган Полвон-Тошҳовуз ва Шовот-Ғозовот каналлари орқали туркман биродарларимиз эҳтиёжига яраша оби ҳаёт етказиб бериш имконига эгамиз. Туямўйиндан Тошҳовузгача бўлган масофада сувнинг ерга сингиш ва ҳавога буғланиш даражаси кўпи билан 10-15 фоизни ташкил этади. Қорақум орқали 200 километр масофада Тошҳовузгача қазилаётган янги канал эса бунинг тамоман акси. Секундига 300 кубометр сув оқадиган каналдан вилоятгача бор-йўғи 100-120 кубметр оби ҳаёт етиб боради. Қолгани сув ўтказиш қобилияти ўта катта бўлган саҳро бағрида сингиб кетади ёки жазирама иссиқ таъсирида буғга айланади. Маълум муддат ўтгач, янги канал ўзанида ва унинг иккала соҳилига яқин бўлган ерларда зах сувлар, ботқоқликлар ҳосил бўла бошлайди. Оқибатда, мазкур вилоят далаларига тоза оби ҳаёт эмас, балки зах ва шўр сув оқа бошлайди. Буни илмий тадқиқот муассасалари олимлари аниқ ҳисоб-китоб қилиб беришди. Майли, нима ҳам дердик. Канал турғунлик йиллари таъсири остида етти ўлчаб, бир кесилмасдан қазила бошланган. Энди бу иш поёнига етмоқда. Унинг фойдаси ва зиёни хусусида ўйлаб кўриш эса истеъмолчиларнинг иши. Туркман дўстларимизга белгиланган ҳажмдаги оби ҳаётни етказиб бериш бизнинг вазифамиз, бу мажбуриятни ҳеч қачон зиммамиздан соқит қилмаймиз, анъанавий дўстлик ва ҳамкорлик ришталарининг мустаҳкамлиги учун эса куч-ғайратимизни аямаймиз.

Суҳбатдош:
А. СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҚИРҒИЗИСТОН ХАБАРЛАРИ

КЎНГИЛОЧАР МУРАББОЛАР

ҚИЗИЛҚИЯ консерва заводида ўрик, малина, шафтоли, парманчак мураббoлари тайёрланмоқда. Корхона бу ширинликларни харидорларга пешма-пеш етказиб бераяпти. Аҳоли эҳтиёжидан ортиғини қўшни республикаларга сотиш режалаштирилди.

ХАЛҚАРО АНЖУМАН

БИШКЕКДА «Миллатлараро муаммолар ва жанжаллар: уларни бартараф этиш йўлларини излаш» мавзуида илмий-амалий конференция бўлиб ўтди. Унда СССР, АҚШ, Туркия, Югославиядан социологлар, иқтисодчилар, ҳуқуқшунослар ва этнографлар иштирок этишди.

ИККИ СЎМГА ОЛТИН БАЛИҚ

ҚИЗИЛҚИЯ агрофирмаси ўзининг мўъжаз сув омборига эга. Бу ерга истаган киши 2 сўм тўлаб кириши ва балиқ овлаши мумкин. Ҳаваскор балиқчиларнинг айтишига қараганда, улкан ҳовузда карп, сазан балиқлари мўл экан.

ОММАВИЙ СУННАТ ТЎЙИ

УЧҚЎРҒОНДАГИ болалар уйида оммавий суннат тўйи ўтказилди. Қўли ҳалолланганлар 9 нафар бўлиб, улардан 8 таси мусулмон болалари— ўзбек, қирғиз, татарларга мансуб. Сўнггиси рус С. Калинин эди. У дўстларидан ажралиб қолишни ўзига эп кўрмади.

Р. КАРИМОВ.

Буюк қўшнимиз тарихидан

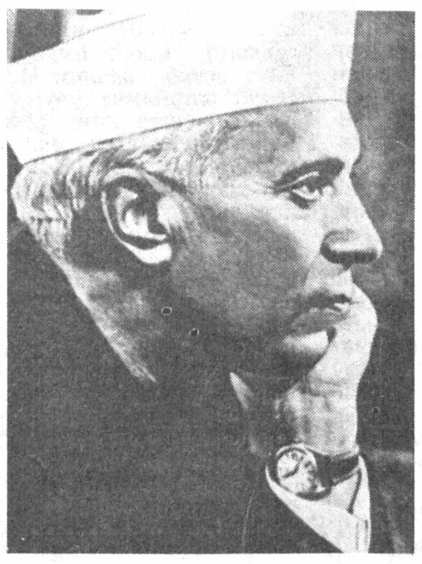

Жавоҳарлаъл Неру ҳинд халқининг улуғ фарзанди, атоқли давлат арбоби, тинчлик учун мард курашчи, шўро халқининг садоқатли дўсти эди. У Махатма Гандидан кейин Ҳиндистон озодлигининг бош меъмори бўлди. Ўн етти йил давомида Ҳиндистон Жумҳуриятининг Бош вазири лавозимида ишлади. Ҳиндистоннинг қўшилмаслик, тинч-тотув яшаш сиёсатини ишлаб чиқди.

Неру инсониятнинг тинчликка интилишини ўзида мужассамлаштирган жаҳон миқёсидаги арбоб эди. Мамлакатимизда бир неча марта бўлиб, шўро халқи, унинг раҳбарлари билан учрашиб, шўро-ҳинд дўстлигини мустаҳкамлаш ишига бебаҳо ҳисса қўшди. У Ўзбекистонга ҳам бир неча бор ташриф буюрган, жумҳуриятимиз ҳаёти билан яқиндан танишган. Бу ерда кўрган-кечирганлари унда чуқур ва ёрқин ҳис-туйғулар уйғотган. Бу ҳақда унинг ўзи: «Шўролар Иттифоқига келиш мен учун ҳамиша қувончлидир. Бу ердаги дўстона муҳитдан яйрайман», — деб ёзган эди.

Ўзбек халқи дўст ҳинд халқи билан қадим-қадимдан савдо-сотиқ, ҳунармандчилик, меъморчилик соҳасида алоқалар ўрнатиб келган.

Неруининг ҳинд халқи тарихи, миллий-озодлик учун олиб борган кураши, ҳинд-ўзбек алоқаларининг тарихий илдизлари ҳақида ҳикоя қилувчи «Ҳиндистоннинг кашф этилиши» китобидан бир парчани журналист ва тарихчи олим Анвар КАРИМОВ таржимасида диққатингизга ҳавола этаяпмиз.

Жавоҳарлаъл Неру.

ҲИНДИСТОННИНГ КАШФ ЭТИЛИШИ

Бу китоб қамоқхонада эканлигимда, Ер куррасининг катта қисмида уруш гирдоби чайқалиб турган 1944 йилда ёзилган эди. Унда менинг ўша даврдаги кайфиятим ва фикр-ўйларим акс этган. Биз асримизнинг қирқинчи йили бошидаги воқеалардан анча илгарилаб кетдик. Лекин китоб асосан Ҳиндистоннинг узоқ ўтмишини қамраб олган ва шу боисдан бу қадимий мамлакат тарихини тушуниб етишга бирмунча ёрдам бериши мумкин. Эҳтимол, у шунингдек ўқувчига Ҳиндистоннинг ҳозирги авлодига таъсир кўрсатган омиллар ҳақида ҳам тасаввур берар.

... Маркс ва Ленин асарларини ўрганиш менинг онгимга чуқур таъсир кўрсатди, тарихга ва замонага янгича қарашни ўргатди. Бир-бирига уланиб кетган тарихий воқеалар ва ижтимоий тараққиёт силсиласида қандайдир маъно, қандайдир изчиллик борлиги маълум бўлди. Келажак энди у қадар ноаниқ бўлмай қолди. Шўролар Иттифоқининг амалда эришаётган муваффақиятлари ҳам бениҳоя ҳайратга соларди. СССРдаги баъзи воқеалар кўпинча менга ёқмас ва тушунарсиз бўларди, назаримда, бугунги кун талабларига ва буюк давлат сиёсатига ҳаддан зиёд эътибор берилаётгандек туюларди. Аммо буларнинг ҳаммасидан қатъи назар, инсон камолотига аввалги жўшқин интилишдан бирмунча чекинишга йўл қўйилаётган бўлса ҳам шўро инқилоби кишилик жамиятини анча олға силжитгани ва асло ўчириб бўлмайдиган ёрқин alangа ёққанига шубҳа қилмасдим. Бу инқилоб янги тараққиётнинг шундай пойдеворини қурдики, жаҳон эндиликда фақат мана шу тараққиёт сари бориши мумкин.

... Кўз олдимда рўй-рост гавдаланаётган келажак Ҳиндистон билан жаҳондаги бошқа мамлакатлар ўртасида мустақил сиёсий, иқтисодий ва маданий ҳамкорлик ўрнатилишини тақозо этарди. Бироқ келажакка етгунча ҳозирги замон билан алоқа тутиш даркор. Ҳозирги замон эса жуда узоқ давом этиб келган, мураккаб, ўзи ўсиб чиққан ўтмиш заминида пайдо бўлган. Шу важдан хаёлимни банд этган саволларга жавоб ахтариб ўтмишга назар солдим.

Ҳиндистоннинг шимолий-ғарб қисмида жойлашган ҳинд водийсидаги Маҳенжо-Дарода тепаликка чиқиб теварак-атрофдаги уйларни, бу қадимий шаҳарнинг кўчаларини бирма-бир кўздан кечирдим. Айтишларича, шаҳар бундан беш минг йил бурун ҳам бўлган. Ўша даврда ҳам бу ерда қадимий ва юксак даражада ривожланган маданият мавжуд эди. «Ҳинд водийси маданияти, — деб ёзади профессор Чайлд, — инсон ҳаёти, уни қуршаб турган шароитга ниҳоятда мослашиб кетганининг ёрқин намунасидир. Бу қадар уйғунликка фақат узоқ йиллар давомида қилинган меҳнат туфайлигина эришиш мумкин». Қандайдир маданият ёки тараққиётнинг беш, олти минг, ҳатто ундан ҳам кўпроқ йиллар давомида ўзгаришсиз, турғун ҳолатда яшаб келишини тасаввур қилиш қийин, чунки Ҳиндистон тўхтовсиз ўзгариб, тараққий этиб борган. Асрлар давомида эронликлар, мисрликлар, юнонлар, хитойлар, араблар, Ўрта Осиё ва Ўрта денгиз халқлари билан яқин алоқалар ўрнатиб келган. Ҳиндистон уларга таъсир ўтказиш билан бирга ўз навбатида уларнинг таъсирини ҳам ўзида сезган.

Мен Ҳиндистоннинг тарихини ўргандим, мўътабар қадимий адабий ёдгорликларни ўқиб чиқдим. Уларга сингдирилган тафаккурнинг қудратлилиги, тилнинг бой ва ранг-баранглилиги, ақл-заковатнинг ярқираган қирралари мени лол қолдирди. Мозий даврларда бу ерлардан ўтиб, саёҳатномаларни ёзиб қолдирган Хитой ва Ўрта осиёлик буюк сайёҳлар билан биргаликда Ҳиндистонни кезиб чиқдим.

Шундай қилиб, кўз ўнгимда Ҳиндистоннинг юксалиш ва инқирозга юз тутиш, ғалабалар ва мағлубиятларга тўлиқ тарихининг кенг манзараси намоён бўлди.

... Эрамизнинг биринчи минг йиллиги давомида Ҳиндистонда юксалиш ва пасайиш даврлари, босқинчилар билан тўқнашувлар ва ички ғалаёнлар кўп бўлиб турган. Лекин шуларга қарамай, бу барча йўналишларда тараққий этган жўшқин ва жадал миллий ҳаёт даври эди. Юксак маданият туфайли фалсафа, адабиёт, драма, санъат гуллаб-яшнайди, фан ва математика соҳасида катта муваффақиятларга эришилади. Ҳиндистон иқтисодий жиҳатдан равнақ топади, унинг истиқболида янги уфқлар очилади. Янги-янги мамлакатлар билан алоқалар йўлга қўйилади. Эрон, Хитой эллинизм дунёси, Ўрта Осиё билан муносабатлари мустаҳкамланади...

Ҳиндистоннинг турклар, афғонлар ва мўғуллар томонидан забт этилиши унинг Ўрта ва Ғарбий Осиё билан алоқаларининг жадал ривожланишига олиб калган. Ўн бешинчи аср (тахминан Овруподаги Уйғониш даврида) темурийлар даврида Эроннинг кучли таъсири остида бўлган Самарқанд ва Бухорода маданият гуллай бошлади. Ана шу муҳитда етишган, темурийлар сулоласининг ҳукмдори Бобур ўн олтинчи аср бошида Деҳли тахтини эгаллади. Мўғул ҳукмдорлари Эрон билан жуда яқин муносабатлар ўрнатган эдилар. Буюк Мўғул саройида иззат-икром ва эътибор қозониш мақсадида хорижий эллардан кўплаб олимлар ва санъаткорлар келиб туришарди. Ҳиндистонда ҳинд идеаллари ҳамда форс мотивларини ўзида мужассамлаштирган янги меъморчилик санъати камол топди. Агра ва Деҳли улуғвор, гўзал бинолар билан безанди. Уларнинг ичида энг кўрками, тенгсиз Тожмаҳал ҳақида франг олими Груссе: «Бу Ҳиндистоннинг танасига жойлашган Эроннинг қалбидир», — деган эди.

Акбар Ҳиндистонда Мўғул сулоласининг учинчи ҳукмдори эди*. Аслида буюк давлатни у бирлаштирди. Унинг бобоси Бобур 1526 йилда Деҳли тахтини эгаллаган бўлса ҳам Ҳиндистонга бегона, мусофир киши эди. Бу мамлакатда ўзини ёт кишидай ҳис қиларди.

У шимоллик эди; у ерда унинг ватани — Ўрта Осиёда темурийларнинг Уйғониш даври гуллаган, эрон санъати ҳамда маданиятининг таъсири жуда кучли эди. Бобурга ўрганиб қолган дўстлар гурунги, дўстона суҳбатлар, Эрон ва Бағдоддан келтирилган нафис роҳат-фароғат анжомлари етишмас эди. У шимол тоғларининг қор ва музликларини, гўштли таомларни, Фарғонанинг чаманзорлари, меваларини қўмсарди. Бироқ, мусофирлик жонидан ўтиб кетганда ҳам Ҳиндистонни тенгсиз гўзал мамлакат, деб ҳисоблаган. Бобур Ҳиндистонга келгач, тўрт йилдан кейин вафот этди. Кўп вақтини жангу жадалларга, константинополлик машҳур меъморнинг хизматидан фойдаланиб, Аградаги ҳашаматли пойтахт қурилишига бағишлади. Бу Константинополда Буюк Сулаймон подшоҳлик қилган шаҳарда ажойиб бинолар қурилган давр эди.

Бобур атрофдагиларининг душманлигида яшаб, Ҳиндистонни кўп кўролмади, кўп нарсалар унинг диққатидан четда қолди. Бироқ, у бизга Шимолий Ҳиндистон маданиятининг инқирозга учраганлигини ҳикоя қилади. Бу инқирозга қисман Темур келтирган вайроналиклар, қисман кўплаб олимлар, санъат аҳллари, шунингдек моҳир усталарнинг жанубга кўчиб ўтишлари сабаб бўлган эди. Бу ҳинд халқи ижодий кучларининг таназзулидан гувоҳлик бериб турарди. Бобур мамлакатда қобилиятли ишчи, ҳунармандлар етарли бўлгани билан техник янгиликлар жорий этишда ижодкорлик ва маҳорат етишмас эди, деб таъкидлайди. Шу билан бирга Ҳиндистон, афтидан, зебу зийнатлар, нафис буюмлар ишлаб чиқариш, бадастирлик яратиш соҳасида ҳам Эрондан анчайин орқада қолиб келаётган эди. Билмадим, бунга турмушнинг бу томонига мутлақо қизиқмаслик сабаб бўлганми ёки бу кейинги воқеалар оқибатимиди. Эҳтимол, у пайтларда ҳиндлар эронликларга қараганда маиший қулайликлар ва зебу зийнатларга камроқ эътибор бергандирлар. Агар бу нарса уларни қизиқтирган бўлганда қимматбаҳо буюмларни Эрондан бемалол келтиришлари мумкин, иккала мамлакат ўртасида яхши қўшничилик муносабатлари ўрнатилган эди. Ҳар ҳолда, бу кейинги воқеалар оқибати, Ҳиндистоннинг инқирози, маданият турғунлигининг яна бир белгиси эди. Мумтоз адабиёт ва тасвирий санъат анча илгари даврларда ҳам етарли даражада камолотга эришганидан далолат бериб туради. Ҳаёт тарзи ўша давр учун мураккаб, турмуш даражаси анча юксак бўлган. Бобур Шимолий Ҳиндистонга кириб келган пайтларда ҳам кўпгина оврупалик сайёҳлар мамлакатнинг жанубидаги Виджаянагарда санъат ва маданият ниҳоятда юксалган, нафис қилиб ишланган буюмларни кўрганликларини ёзган эдилар.

Шимолий Ҳиндистонда эса маданиятнинг ўсишдан тўхтаб қолгани кўзга яққол ташланарди. Қотиб қолган диний ақидалар ва шу аҳволдаги ижтимоий ҳаёт тарзи ижтимоий ҳаётга кишан солган, тараққиётга тўғаноқ бўлган эди. Исломнинг тарқалиши, бошқача турмуш тарзи, бошқача маслакдаги кўплаб муҳожирларнинг келиши мавжуд диний эътиқодлар ва ижтимоий ҳаёт тарзига таъсир ўтказди. Хорижий эл хужумлари беҳудуд мусибатлар келтириши билан бирга битта устунликка эга: одамларнинг билим даражасини кенгайтиради, ақлини чархлайди, ўз қобиғидан сиртга чиқишга мажбур этади. Одамлар, дунё улар ўйлагандан кўра кенгроқ, ранг-баранг эканлигини англайдилар. Чунончи, афғонлар ҳужуми Ҳиндистонга таъсир ўтказиб, қатор ўзгаришларга олиб келди. Афғонлардан анча маданиятлироқ, анча юксакроқ турмуш даражасига эришган мўғуллар янада кучлироқ таъсир ўтказдилар. Хусусан, ўзлари билан зодагонлар ҳаёт тарзига таъсир ўтказган, ўта сунъий ва қатъий белгилаб қўйилган сарой одоб-ахлоқ қоидаларини жорий этишгача Эронда кенг тус олган назокатлиликни олиб келдилар. Жанубдаги Бахманидлар давлати Каликут орқали Эрон билан бевосита алоқа ўрнатган эди.

Ҳиндистонда катта ўзгаришлар содир бўлди, янги рағбатлантирувчи омиллар санъат, меъморчилик ва маданиятнинг бошқа соҳаларига софлик, ҳаёт бағишлади. Бу ҳарнечук, икки қадимий маданиятнинг уйғунлашиб кетиши натижаси эди, бунинг устига уларнинг ҳар бири ўзининг дастлабки яшовчанлик ва ижодий кучларидан маҳрум, қатъий қолипга тушиб чекланган эди. Ҳинд маданияти жуда қадимий, нураб қолган; араб-форс маданияти аллақачон шон-шуҳратини йўқотган, унда илгари арабларни ажратиб турган синчковлик ақлий изланишларга бўлак ўрин қолмаган эди.

Бобур дилбар шахс, Уйғониш даврининг типик ҳукмдори, жасур ва тадбиркор инсон бўлган. У санъатни, адабиётни севарди, ҳаётдан ҳузур қилишни яхши кўрарди. Унинг набираси Акбар тағин ҳам диловар, тағин ҳам кўпроқ фазилатлар соҳиби бўлган. У мард ва довюрак, истеъдодли саркарда бўлиш билан бирга мурувватли ва танти, идеалист ва хаёлпараст, ташаббускор, ўз издошларининг чексиз садоқатини қозонган доҳий эди. Саркарда сифатида у Ҳиндистоннинг кенг ҳудудини ўзига бўйсундирди, аммо у қўлдан кетмайдиган бошқача ғалабани — одамларнинг қалби ва онгини забт этишни орзу қиларди. Акбарнинг саройида бўлган португалиялик руҳонийларнинг сўзига қараганда, унинг боқишлари кишини ўзига ром қиладиган жозибали, кўзлари эса «қуёш ёғдусида порловчи денгиз каби нур сочиб турган». Акбар фақат сиёсий жиҳатдангина битта давлатга бирлашиб қолмасдан, балки узвий равишда битта халқ бўлиб бирлашган ягона Ҳиндистон ҳақидаги қадимий орзуга руҳ бағишлади. Ўзининг 1556 йилда бошланган ва узоқ давом этган, деярли эллик йиллик ҳукмронлиги даврида ана шу мақсад сари интилди. Бошқа ҳеч кимга бўйсунмайдиган мағрур ражпут бошлиқларини ўз томонига оғдирди. У ражпут қизига уйланган бўлиб, шу тариқа, ўғли ва тахт меросхўри Жаҳонгир ярим мўғул, ярим ҳиндражпут эди. Шу боис Жаҳонгирнинг хотини ҳам ражпутлардан бўлган. Шундай қилиб, турк-мўғул сулоласи иркий жиҳатдан турк ёки мўғулларга қараганда ҳиндларга яқинроқ бўлиб қолди. Акбар ражпутлар билан фахрланар, маънавий жиҳатдан ўзини уларга яқин ҳисобларди. Никоҳлар, шунингдек, бошқа воситалар ёрдамида давлатини анча мустаҳкамлашга хизмат қилган ражпут ҳукмрон синфлари билан иттифоқ тузди. Ундан кейинги ҳукмронлар даврида ҳам давом этган бу мўғул-ражпут ҳамкорлиги фақат давлат тузуми, мамлакатни идора қилиш ва қўшинларга таъсир этибгина қолмай, балки санъат, адабиётда, Ҳиндистоннинг бутун ҳаётида чуқур из қолдирди. Мўғул аъёнлари аста-секин ассимиляцияга дучор бўлдилар, ражпут ва бошқа ҳиндларга форс маданияти ўз таъсирини ўтказди.

Акбар кўп одамларни ўз томонига оғдирган бўлса ҳам Ражпутандаги Мевар князлигидан чиққан мағрур ва саркаш Ран Пратанни бўйсундира олмади. У хорижийлик босқинчи, деб ҳисобланган кишининг ҳокимиятини расмиятчилик юзасидан тан олишдан кўра чангалзорларда яширинишни афзал, деб билди.

Акбар атрофига ўзи ва орзу-истакларига садоқатли ажойиб инсонлар зумрасини тўплади. Уларнинг орасида машҳур ака-ука Файзи ва Абул Фазл, Бир Бал, рожа Ман Сингх ва Абдураҳимхон бор эди. Унинг саройида турли диний эътиқоддаги кишилар, янги ғояларни ўртага ташлаган ёки янги кашфиётлар қилган зотлар учрашар эдилар. Унинг турли қарашларга эркин йўл қўйиб бериши ва ҳар қандай эътиқодни рағбатлантириши шу даражага бориб етардики, бундан ўта диндор мусулмонлар ғазабга келишарди. У ҳатто барчага мос келадиган янги аралаш дин яратиш ҳаракатида ҳам бўлган. Худди унинг ҳукмронлиги даврида Шимолий Ҳиндистонда ҳиндлар билан мусулмонларнинг маданий қўшилиши сезиларли даражада илгарига қараб силжиган эди. Акбарнинг ўзи шубҳасиз, ҳиндлар ўртасида ҳам, мусулмонлар ўртасида ҳам бирдай эъзозланар эди. Мўғул сулоласи ҳақиқий ҳинд сулоласи сифатида чуқур илдиз отди.

Акбарнинг турли билимларга ҳаваси ниҳоятда зўр, хоҳ диний, хоҳ дунёвий бўлмасин, доимо ҳодисаларнинг моҳиятини англашга ҳаракат қиларди. Техник ихтиролар, ҳарбий ишлар билан қизиқарди. Айниқса жанговар филларга кўпроқ эътибор берар, қўшинларида улар асосий ўринни эгалларди. Унинг саройида бўлган португал руҳонийлари «У фақат ҳарбий ва сиёсий масалалардагина зукколик кўрсатиб қолмай, шунингдек, техниканинг турли соҳаларида ҳам донишлигини намойиш қилиб, жуда кўп нарсалар билан қизиққан, уларни ўрганишга интилган» деб гувоҳлик беришарди. Ўзининг «билимга чанқоқлигидан оч қолган киши ҳамма овқатни чайнамасдан лиққа-лиққа ютгандай ҳаммасини бирваракай ўрганишга ҳаракат қиларди».

Бироқ, унинг қизиқувчанлиги бирқанча соҳаларга ёйилмагани, олдида пайдо бўлган баъзи жуда муҳим муаммоларни таҳлил этишга ундамагани кишини таажжублантиради. Буюк Мўғул сифатида обрў-эътибор қозонгани, қуруқликдаги давлат сифатида унинг империяси қудратли бўлгани билан денгизда заиф эди. 1498 йилда Васко да Гама Яхши умид бурнини айланиб ўтиб, Каликутга етиб келди. 1511 йили Албукерк Малаккани босиб олиб Ҳинд океанида Португалия ҳукмронлигини ўрнатди. Ҳиндистоннинг Ғарбий қирғоғидаги Гоа португал тасарруфига ўтиб кетди. Буларнинг ҳаммаси португалларни Акбар билан юзма-юз тўқнашувга олиб келмади. Бироқ португалияликлар денгиз орқали Маккага йўл олган, ораларида кўпинча ҳажга борувчи император хонадони аъзолари, аъёнлар бўладиган ҳиндларни асир олиб, уларнинг озод этилишига пул талаб қилиб, қамоқда сақлар эдилар. Акбар қуруқликда қанча қудратли бўлмасин, португалияликлар денгизда устун эканликлари равшан эди. Ҳиндистон ўтмишда маълум даражада денгиз йўлларини ўз назорати остига олгани туфайли улуғворликка ва қудратга эришган бўлса-да, континентал давлатнинг денгиздаги куч-қудратга етарли эътибор бермаслигини тушуниш қийин эмас. Акбар янги-янги ерларни забт этиш билан овора эди. Гоҳ-гоҳ унинг қитиқ патига тегиб турсалар-да, португалияликларга аҳамият бермас, улар билан шуғулланишга вақти ҳам йўқ эди. Бир пайтлар кемасозликни ривожлантиришни ният қилди, аммо бунга денгиз қўшинларини мустаҳкамлаш эмас, шунчаки эрмак, деб қаради. Сўнгра мўғул қўшинлари, бошқа ҳинд давлатлари қўшинлари каби артиллерия соҳасида Усмонли турк империясидан келган ажнабий мутахассисларга суянар эди. Артиллерия бошлиғи Румихон унвонига эга бўларди (Рум — шарқий Рим, яъни Константинополдир). Мазкур хорижийлик мутахассислар маҳаллий кишиларни ҳарбий ишга ўргатар эдилар. Ўз-ўзидан савол туғилади, нима учун Акбар ёки бошқа кимдир ўз фуқароларини хорижий элга ўқишга юбормаган, нима учун унинг ўзи илмий-тадқиқот ишларини рағбатлантириш йўли билан артиллерияни такомиллаштиришга қизиқмаган?

Яна бир ғоят характерли ҳолат. Руҳонийлар Акбарга босма Тавротни, шунингдек, афтидан бир қанча бошқа босма китобларни ҳам тортиқ қилишган. Нима учун у ўзининг давлат ишлари, шунингдек қанчадан-қанча ташаббусларига катта наф келтириши мумкин бўлган китоб босмасига эътибор бермагани бизга номаълум.

Яна бир мисол — соат. Мўғул аслзодалари ўртасида унга талаб катта бўлган. Соатлар португалияликлар, кейинчалик эса инглизлар томонидан Оврупадан келтириб турилган. Четдан олинадиган соатлар бой-боёнларга мўлжалланган зебу зийнат буюми ҳисобланар, оддий халқ эса қуёш, қум ва сув соатлари билан қаноатланарди. Ҳатто пружинали соатлар тузилишини билиб олиб, уларни Ҳиндистонда ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга уриниб ҳам кўрилмаган. Агар Ҳиндистонда кўплаб қўли гул ҳунарманд ва усталар борлиги ҳисобга олинса, техникага бу қадар қизиқмаслик кишини лол қолдиради.

Бу даврда ижодий ақл-идрок ва кашфиётчилик тафаккурининг фаолиятсизлиги фақат Ҳиндистонгагина тааллуқли эмас эди. Бутун Ғарбий ва Ўрта Осиё бундан ҳам баттароқ аҳволда эди. Хитойда вазиятнинг қандай эканлигини билмайман-у, назаримда, у ерда ҳам шундай турғунлик ҳукм сурган. Шуни унутмаслик керакки, ўтмишда Ҳиндистонда ҳам, Хитойда ҳам билимнинг турли соҳалари хийла ривожланган эди. Кемасозлик ҳамда кенг денгиз савдоси техникани ривожлантириш учун доимий рағбатлантирувга омил бўлиб хизмат қилган. Тўғри, бу ва бошқа мамлакатларда ҳам ўша даврда йирик техник силжишлар рўй бермади. Шу нуқтаи назардан қараганда XV асрда инсоният бундан минг ёки икки минг йил илгарига нисбатан у қадар олға қараб кетмади.

Оврупо ўрта асрчилиги даврида аниқ фанлар асосларини бирмунча ишлаб чиққан ва турли соҳаларда билимларни ривожлантирган араблар кейинчалик орқада қолиб кетдилар, эътибордан тушиб қолдилар. Гувоҳлик беришларича, биринчи соатлардан бирини VII асрда араблар ясашган экан. Дамашқда, шунингдек Ҳорун ар-Рашид даврида Бағдодда машҳур минора соатлари бўлган. Араблар таназзулга юз тутиши билан соатсозлик санъати бу мамлакатларда унутиб юборилди. Бир қатор Оврупо давлатларида эса у тараққий этиб, соат камёб нарса бўлмай қолди.

Кэкстонга қадар испан араб-маврлари ёғоч тахталардан китоб босишни йўлга қўйган эдилар.

Бундай китоб нашр этиш усули Испаниядаги арабларга қандай кириб боргани менга номаълум. Эҳтимол, уни Шимолий ва Ғарбий Оврупода маълум бўлгунга қадар анча илгари Хитойдан мўғуллар олиб келгандирлар Кордовадан Қоҳирагача, Дамашқ ва Бағдодгача араблар дунёси мўғуллар тарих саҳнасида пайдо бўлгунча ҳам Хитой билан доимий алоқада бўлиб келган.

Бу давлат томонидан расмий фармойишларни кўпайтириш учун бажарилар эди. Чамаси матбаачилик санъати ёғоч тахтадан нари ўтмаган бўлса-да, шу кўринишда ҳам кейинчалик унутиб юборилди. Усмонли Туркия узоқ муддат Оврупо ва Ғарбий Осиёда асосий мусулмон давлати бўлиб келса ҳам Оврупода, унинг шундоққина чегарасида кўплаб китоб етказиб турилса-да, бир неча аср давомида китоб нашр этишни рад қилиб келди. Турклар бундан, шубҳасиз, хабардор эдилар, аммо бу буюк кашфиётдан фойдаланишга заррача бўлмасин хоҳиш билдирмадилар. Қисман бунга диний ҳис-туйғулар тўсқинлик қилди, наинки, муқаддас китоб—Қуръонни нашр этиш куфрлик ҳисобланарди. Босма варақалар лозим бўлмаган мақсадларда ишлатилиши, уларни оёқости қилиш, ахлат ўраларга ташлаш мумкин эди. Наполеон биринчи бўлиб босма ускунани Мисрда жорий этгач, у ўша ердан аста-секин бошқа араб мамлакатларига тарқалди.

Осиёнинг аввалги ғайрат-шижоатлари сўниб, кўп соҳаларда орқада қолиб кетган, карахт ҳолга тушганида — Оврупо муҳим силжишлар бўсағасига келиб қолди. Оврупода уддабурон, ташаббускор одамларни океанлар ортига, мутафаккирларнинг заковатини янги муаммоларни ҳал қилишга даъват этувчи янгича руҳлар пайдо бўлди, жамиятни жунбушга келтирувчи сабаб-омиллар ҳаракат қила бошлади. Уйғониш илмий тараққиётга кам ёрдам берди, баъзи ўринларда ҳаттоки одамларни фандан узоқлаштириб қўйди, ўша пайтларда дорилфунунларда жорий этилган гуманитар мутаассиб билим кенг эътироф этилган илмий ғояларнинг тарқалишига ҳам монелик қилди. Ўн саккизинчи аср ўрталарида ҳам кўпгина ўқимишли инглизлар Коперник, Галилей ва Ньютон кашфиётларига қарамасдан яхшигина телескоплар яратилган бўлса ҳам ер ўз ўқи ҳамда қуёш атрофида айланишига ишонгиси келмасди. Юнон ва лотин муқимлари руҳида тарбия топганликлари учун оламнинг маркази Ердир деган Птолемей ақидасига ҳамон риоя этиб келар эдилар. Ўн тўққизинчи асрнинг машҳур инглиз давлат арбоби Гласстон чуқур ақл-заковат эгаси бўлишига қарамай аниқ фанларни тушуниб етмас, уларга қизиқмасди ҳам. Ҳатто ҳозир ҳам, эҳтимол, аниқ ва фанлар кенг қўлланиладиган шароитда яшасалар, улардан ўзлари вайронгарчиликлар ва одамларни оммавий қириб ташлаш учун фойдалансалар ҳам аниқ фанлар ва илмий усуллардан юзаки хабардор бўлган давлат ва жамоат арбоблари анча-мунча топилиб туради.

Шундай бўлса ҳам Уйғониш Оврупонинг онгини жуда кўп кишанлардан халос этди, у сажда қилиб келган нарсаларни чилпарчин қилиб ташлади. Бу Уйғониш даврининг қисман ва билвосита таъсири остида ёки унга қарши содир бўлдими, ҳарҳолда, янги, объектив таҳлил руҳи, қарор топган нуфузли қарашлар, шунингдек ноаниқ фикрлар, хира мулоҳазаларга далил қарши чиқувчи руҳ пайдо бўлди. Фрэнсис Бэкон «Инсоннинг қудрат ва билим сари йўллари ёнма-ён ўтади ва деярли бир-бирига мос тушади, аммо, шунга қарамасдан ноаниқ фикрлашларнинг зарарли, чуқур ўрнашиб қолган одатларини ҳисобга олган ҳолда фанларни амалиётга алоқадор пойдевор устида асослаб ривожлантириш мақсадга мувофиқдир, токи амалиётнинг фаол қисми мушоҳада қиладиган қисмини ўз муҳри билан тасдиқласин ва унинг йўналишини белгилаб берсин»,—деб ёзган эди. Кейинроқ, XVII асрда, Томас Броун жаноблари «Мўътабар нарсаларга сўзсиз садоқат ва айниқса, ўз дунёқарашларимизни эски давр йўл-йўриқлари асосига қуришимиз билимнинг ашаддий душмани ва у ҳақиқатга қақшатқич зарба бўлиб тушади, чунки (ҳар қандай ақл соҳиби бунга иқрор бўлиши мумкин) асримизнинг кўпчилик одамлари ўтмиш даврларга шундай бидъатлик билан назар ташлайдиларки, кейингиларининг нуфузи биринчиларининг фаҳм-идрокидан устун келади. Мозий даврларда яшаган одамларнинг замондошлари ва яқин авлодлари томонидан танқидий баҳосини олмаслиги гумон бўлган асарлари эндиликда ғайирли диққат -эътибордан четда туради. Улар давримиздан орқада қолган сари, ҳақиқатга шунчалик яқинлашган ҳисобланаверади. Шундай қилиб, фикримча, ўзимизни очиқдан-очиқ алдаб, ҳақиқатга элтувчи йўлдан шу қадар чеккага чиқиб кетамиз», деган эди.

Акбар XVI асрда, Оврупода олға ҳаракат қилувчи кучлар, инсоният ҳаётида инқилобий юксалиш пайдо бўлган даврда яшади. Бу кашфиёт туфайли Оврупо аввал аста-секин, кейин эса жадал суръатда илгарилаб кетди, XIX асрда эса шундай сакраш қилдики, натижада янги дунё яратди. Оврупо табиат кучларини жиловлаб, улардан ўз мақсади йўлида фойдаланаётган бир даврда, оғиркарвон ва мудроқ Осиё оғир инсон меҳнатига суяниб қарор топган ҳаёт тарзига амал қилиб келарди.

Буни қандай тушунтириш мумкин? Бу саволга бир хил жавоб бериш қийин, чунки Осиё жуда кенг ва хил-ма-хил. Ҳар бир мамлакат, айниқса, Хитой ва Ҳиндистонга ўхшаган йирик мамлакатлар мустақил таҳлил қилишни тақозо этади. Хитой, шубҳасиз, ўша даврда ҳам анча маданиятли бўлган, унинг халқи ҳар қандай Оврупо халқларига нисбатан маданиятлироқ ҳаёт кечирган. Ҳиндистон ҳам ташидан сарой ҳашаматини кўрсатибгина қолмай, балки савдо-тижорат, ҳунармандчилик, халқ амалий санъати равнақ топганлигидан далолат бериб турарди. Оврупо мамлакатлари у ерга бориб қолган ҳиндлар учун кўп жиҳатдан қолоқ ва ғариб кўриниши мумкин эди. Шунга қарамасдан, Ҳиндистонда Оврупода тобора аниқроқ намоён бўлаётган жўшқинлик мутлақо сезилмасди.

Цивилизация ташқаридан қилинган ҳужумга нисбатан кўпроқ ички заифлик туфайли инқирозга юз тутади. У, маълум маънода эскириб, ўсиб-ўзгариб турган дунёга бошқа бирон нарса беришга қурби етмаслиги ёки унинг вакили бўлган халқ сифат жиҳатидан айниб, ўзига юклатилган вазифани шараф билан адо этишга ярамай қолиши сабабли заифлашиб қолиши мумкин. Шундай бўлиши ҳам мумкинки, ижтимоий тузум олға қараб ҳаракат қилишга тўғаноқлик қилади ва бу ҳаракат тўсиқ бартараф этилган ёки мавжуд тузумга қандайдир жиддий сифат ўзгариши киритилганидагина амалга ошади. Ҳинд цивилизациясининг таназзулга учрагани турк ва афғон истилосигача етарлича аниқ-равшан эди. Истилочилар ва улар келтирган янги ғовларнинг кўҳна Ҳиндистон билан тўқнашувлари янги ижтимоий воқеа-ҳодисаларнинг пайдо бўлишига олиб келдими, шу билан у ақл-идрокни кишанлардан озод қилдими, янги куч-ғайратларга кенг йўл очиб бердими? Маълум даражада шундай бўлди, санъат, меъморчилик, тасвирий санъат, мусиқа ва турмуш тарзига янги руҳ таъсир этди. Аммо бу таъсир етарли даражада чуқур бўлмади, бирмунча юзаки бўлди, ижтимоий тузум ўзгаришсиз қолаверди. Баъзи масалаларда у ҳатто яна камроқ ўзгарувчан бўлиб қолди. Афғонлар тараққиётга ёрдам бермадилар: улар қолоқ феодал ва қабила тузумининг вакиллари эдилар. Ҳиндистон оврупоча маънодаги феодал мамлакат эмас эди, лекин унинг мудофаасининг асосини ташкил этган ражпут уруғи жамоалари ўзига хос феодал тартибига кўра тузилган эди. Мўғуллар давлати ҳам ярим феодал, аммо кучли мустабид марказга эга бўлган давлат эди. Бу монархия Ражпутан феодализмидан устун турарди.

Агар Акбарнинг порлоқ ва синчков ақли ижтимоий масалаларга қаратилган бўлганида, у жаҳондаги бошқа мамлакатларда кечаётган воқеаларнинг моҳиятини тушуниб етишга ҳаракат қилганида, ижтимоий ўзгаришларга катта ҳисса қўшган бўлур эди. Бироқ у ўз империясини мустаҳкамлаш билан жуда банд эди, унинг олдида кўндаланг бўлиб турган асосий муаммо бетўхтов тарқалиб бораётган ислом динини миллий дин ва халқнинг урф-одатлари билан муросага келтириш ва шу йўл билан миллий бирликка эришишдан иборат эди. У динни ақл-идрокка суянган ҳолда талқин қилишга уринарди, бирмунча вақт ҳинд воқелигини ғоят даражада ўзгартириб юборишга муваффақ ҳам бўлди. Аммо бундай масалага бевосита ёндашиш одатдагича муваффақият келтирмади.

Шундай қилиб, ҳатто Акбар ҳам Ҳиндистоннинг ижтимоий ҳаётига жиддий ўзгартишлар киритолмади, ундан кейин эса у яратган ўзгаришларга интилиш муҳити ва ақлий изланишлар барҳам топди, Ҳиндистон яна ўзининг турғун, барча янгиликларга гунг ҳаётига қайтди.**

Акбар ўз империясини шундай мустаҳкам қурган эдики, унинг давлати уқувсиз ворислари даврида ҳам юз йилча яшади. Деярли ҳар гал мўғул сулоласининг ҳукмдори вафотидан кейин тахтга даъвогарлар ўртасида марказий ҳокимиятга путур етказувчи урушлар бўлиб турди. Лекин сарой мустаҳкамлигича қолар, улуғ мўғуллар бутун Осиёга ва Оврупога довруғ таратган эдилар.

---

* Бобурийлар сулоласи назарда тутилаяпти — таржимон.

** Абул Фазлнинг хабар қилишича, Акбар Амриқонинг Колумб томонидан кашф этилганини эшитган. Кейинчалик, Жаҳонгир подшолиги даврида Ҳиндистонга Оврупо орқали Амриқодан тамаки келтирилган. Жаҳонгир уни тақиқлашга ҳар қанча уринмасин, ҳардол кенг тарқалди. Бутун мўғуллар даврида Ҳиндистон Ўрта Осиё билан мустаҳкам алоқалар ўрнатиб келган. Бу алоқалар Россияга ҳам тарқалган. Ўша пайтдаги дипломатик ва савдо миссиялари ҳақида маълумотлар бор. Рус дўстларимдан бири рус солномаларидаги ана шундай маълумотларга диққатимни жалб қилди. 1532 йилда император Бобурнинг Хўжа Хусайн исмли элчиси дўстлик битими тузиш учун Москвага ташриф буюрган. Михаил Федоровичнинг подшолиги даврида (1613-1645) ҳинд савдогарлари келиб, Волгада жойлашганлар, 1625 йилда воеводанинг буйруғи билан Астраханда ҳинд карвонсаройи қурилган. Москвага ҳинд усталари, айниқса, тўқувчиларини таклиф этиб туришган. 1695 йилда рус савдо вакили Семен Маленкий Деҳлига келган ва у Аврангзеб томонидан қабул қилинган. 1722 йилда Улуғ Петр Астраханга келиб ҳинд савдогарлари билан суҳбатлашган. 1743 йилда Астраханга бир гуруҳ ҳинд дарвешлари — садҳулар келишган. Улардан икки киши Россияда қолиб, рус фуқаролигини қабул қилганлар.

Китоб жавонингизга

«ЎЗЛИГИНИ АНГЛАШ МАВРИДИ»

Муҳаббат мавзуси эскирмас, дейдилар. Уни ҳар бир юрак ўзича янгилайди. Муҳаббат ҳақида бутун инсоният тарихи давомида миллионлаб асарлар битилган, қанчадан-қанча ҳамду санолар ўқилган. Бир сўз билан айтганда бу мангу сўнмас мавзу. Аммо бу олиймақом инсоний туйғу билан яна бир улуғвор тушунча доимо ёнма-ён, бақамти яшайдики, у ҳам мангу ўлмасдир. Бу — Ватан туйғуси! Инсон юрагида муҳаббат аввало Онага нисбатан уйғонади. Муҳаббатнинг ибтидоси Она бўлса, интиҳоси она-Ватандир. Иқтидорли журналист Нарзулла Жўраевнинг яқинда чоп қилинган «Ўзлигини англаш мавриди» китобининг мундарижасини «Ватанни англашга даъват» деган ягона ном билан атагим келди.

Китобдан қўҳна Туркистоннинг давлат, маданият ва адабиёт намояндалари билан суҳбат-мулоқотлар ўрин олган. Юқорида эслатганимиздек, суҳбатдошлар қайси бир муаммони тилга олмасинлар, уни Ватан, миллат ва маданият контекстида таҳлил қиладилар. Маънавий камолот йўлларини юртга муносабат қабариқларидан қидирадилар.

Ўзини таниган Ватанини танийди, дейдилар. Ўзлигини англаган инсон Ватани манфаатларига қарши бороладими? Мабодо уни қарши боришга мажбур қилишса-чи? Туркманистон Фанлар академиясининг академиги Мурот Аннанепесов иқрорига бир эътибор беринг-а: «1983 йилнинг бошида... кутилмаганда илмий ходимлар учун Туркманистоннинг Россияга ихтиёрий қўшилиш концепцияси пайдо бўлди... Фанлар академиясининг умумий йиғилишида мен ва бошқа бир қатор олимлар бу янги концепциянинг асоссиз эканлигини билдирдик. Эртасигаёқ Марказий Комитет бўлимлари ва секретариатда бизга «уқтириш», «яхшилаб тушунтириб қўйиш» иши бошланди. Ўрта Осиё халқларининг Россияга ихтиёрий равишда қўшилиши концепцияси КПСС Марказий Комитетининг кўрсатмаси дейишди. Бизнинг бу жараённи илмий «асослаб» беришимизни астойдил талаб қилишди. Шундай қилиб, турғунликнинг қисиқ шароитларида, Марказий Комитет аппарати ходимлари сен билан хоҳлаган пайтда олишишга тайёр турган бир вақтда чекинишга мажбур бўласан киши. Натижада «Асрий қардошлик» брошюраси дунёга келди. Биз мазкур жараён юз йиллигини ана шундай «асосладик» ва юбилейни баланд товуш билан тараннум этдик.

Албатта, юз берган воқеалар, айтишим мумкинки, ҳаётимдаги энг оғир ва шахсий фожиамдир. Мазкур ҳодисалардан қаттиқ қийналдим. Ҳозир ҳам аччиқ изтироб чекаяпман. Тарих олдида, истиқбол олдида, оталаримиз хотираси ва келгуси авлод олдида ўзимни гуноҳкор ҳис этаман». Нақадар аччиқ ҳақиқат. Ва нақадар самимий иқрор! Туркманистонлик олимнинг некбин қийноқларига, нияти соф эканлигига ишонасан. Аммо ҳали қанчадан-қанча тарихчи олимларимиз турғунликнинг қотма қарашларидан қутула олмай, ҳамон ғайриилмий ва сохта тарихни юксак унвонлари учун ҳимоя қилиб келмоқдалар.

Китобнинг яна бир ибратли томонини, муаллифнинг миллий ўзлигини англаш жараёнини дўстлик ва бирликка омухта даъватида кўрдим. Шоир айтганидек, «тариқдек замин бир ва инсон бирдир!». Бундай бағри кенг, умуминсоний тушунчалар суҳбатдошларнинг фикр-ўйлари соф ва самимий эканлигидан даракдир. Китобдан жой олган Тожикистон халқ ёзувчиси Жалол Икромийнинг: «Ҳа, Ватандан муқаддас, тупроқдан улуғроқ нарса йўқ. Ўзбегу тожикни минг бир ҳужайрасигача чирмаштириб ташлаган, дилини дилига, элини элига пайванд қилиб юборган улуғ куч ҳам заминимизнинг бирлиги, табиатимизнинг бирлигидир. Бундай муштараклик азалийдир, абадийдир!» — деган сўзларини ўқиган китобхон аллақандай ғурурни, у ҳам бўлса «дунёда бирон халқ ўзбеку тожик сингари бир-бирига яқин эмас»ликдек яратган эгам муруввати айнан бизнинг халқлар чекига тушганлигидан ғурур туяди. Бунга турли шубҳа-иштибоҳлар билан шак келтириш асло ярамайди. Билъакс, шукрона билдирмоқ афзалдир.

Узоқ йиллар сохта байналмилалликни мадҳ этдик. Халқлар дўстлигини ўзбек йигити рус қизига уйланишида, украиннинг Қозоғистон даштини ўзлаштиришда қатнашганида, армани Тожикистонда савдо марказини бошқаришида ва яна бошқа алланарсаларда кўрдик. Лекин тақдир тақозоси билан Ўзбекистонда яшаётган бошқа миллат вакилининг юртимизнинг тарихи, маданиятига, халқимизнинг урф-одатию тилига қандай муносабатда бўлмоқда — бунга эътибор бермадик. Ваҳоланки, чинакам дўстлик маънавий қадриятларга муносабатда намоён бўлади. Шу нуқтаи-назардан қараганда биз кўздан кечираётган китобда миллатлараро муносабатлар омиллари тўғри кўрсатилган. Чинакам байналмилаллик аввало ўзлигини англаш, юрт туйғуси ва миллий ғururга асосланиши алоҳида таъкидланади.

Нарзулла Жўраев билим доираси кенг, салоҳиятли ижодкордир. Буни китобни ўқиган ҳар қандай киши тез илғаб олади. Ўлжас Сулаймонов, муфтий Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф, Давид Қуғултиновдек илм-маърифатда беназир зотлар билан мулоқотга киришиш, ҳар бирига ўзига хос саволлар билан мурожаат қилиши журналистдан неқоғлиқ тайёргарлик ва билимни талаб этишини ҳамкасбларимиз яхши билишади.

Янгича сиёсий тафаккурнинг насим эпкинлари туфайли уйғониш лаҳзаларини бошидан кечираётган халқимиз учун «Ўзлигини англаш мавриди» келди. Халқ ва миллат қадр-қиммати тарихий ришталарга қайта пайванд қилинишида ушбу китоб ҳам муносиб ўрнини топади деган умиддамиз.

Ж. САФОЕВ.

Инсон ва ахлоқ

Ҳ А Л О К А Т

РАЙОН РАҲБАРЛАРИНИНГ РЕСПУБЛИКА РАҲБАРИЯТИ КЎРСАТМАСИГА ХИЛОФ ҲАРАКАТИ ОҚИБАТИДА РЎЙ БЕРДИ. ШАҲИД КЕТГАН ОЛТИ КИШИНИНГ «ЙИЛИ» ЎТДИ, ЛЕКИН АЙБДОРЛАР ҲАМОН ЖАЗОЛАНГАНИ ЙЎҚ.

ҲАР бир воқеа — оқибат, унинг сабаблари бўлади, дейишади файласуфлар.

Халқ депутатлари Зомин район кенгаши ҳайъатининг «1990 йил 13 октябрда автомобиль фалокати натижасида ҳалок бўлган бир гуруҳ кишилар номини абадийлаштириш тўғрисида» қарори... (1990 йил, 16 октябрь). Бу қарорга район кенгашининг раиси Қ. Ортиқмуродов имзо чеккан. Ундан кўчирма:

«1990 йил 13 октябрь куни эрталаб соат 9 ларда Жиззах — Ховос темир йўлининг 3582-километрида автобус билан юк поезди локомотиви тўқнашуви содир бўлди. Оқибатда 6-ўрта мактабнинг юқори синф ўқувчиларидан Алишер Қўшназаров, Меҳринисо Холматова, Раҳим Мийзамов, Сирожиддин Турдибоевлар ҳамда шу мактабнинг ўқитувчиси Жўрабой Қаршибоевлар фожиали ҳалок бўлдилар». Бу қарорда механизациялашган 23-кўчма колонна тракторчиси Тилов Азизов «ёддан чиқарилган». Ҳа! Бизда тракторчининг меҳнати азиз. Хотираси-чи?

Мактаб ўқувчилари ўша шанба куни автобусда қаёққа бораётган эдилар? Балки районнинг биринчи раҳбарлари Қ. Ортиқмуродовнинг ғамхўрлиги билан бирор шаҳарга саёҳатга йўл олганмидилар?

«1990 йил 13 октябрь куни райондаги мактаб ўқувчиларини пахта теримига олиб чиқиш вақтида 6-ўрта мактаб ўқувчиларини тушган автобус Зарбдор темир йўлида юк поезди билан тўқнашиб фалокат юз берди» (Мактаб директори Р. Шукуровнинг тушунтириш хатидан).

Жумҳурият Президентининг мактаб ўқувчиларини пахта теримига жалб қилмаслик тўғрисида фармони бор эди-ку? Ёки Зомин райони Ўзбекистон Президенти ихтиёрида эмасми?

6-ўрта мактаб директори Р. Шукуровнинг тушунтириш хатидан:

«... Қонгли қишлоғи аҳолиси фожиа юз берган кунлари қаттиқ изтиробга тушганди. Юқори партия, совет, ҳуқуқ-тартибот органларига мурожаат қилиб, айбдорларга нисбатан қаттиқ чора кўришни талаб этдилар...».

Навоий қишлоқ кенгаши ижроқўми раиси Юнусхон Аҳмедовнинг тушунтириш хатидан:

«Авваллари район партия ва ижроия қўмитаси раҳбарларига чора кўриш тўғрисида талаблар бўлди...»

Район раҳбарлари 1990 йил 12 октябрда катта ташкилот, хўжаликлар раҳбарларини йиғиб, улар олдида «энг кичик раҳбарлар» —мактаб директорларига ўқувчиларни пахта теримига олиб чиқиш тўғрисида фармойиш бердилар. Бу «фармони олий» оқибатида орзулари олам-олам 4 ўқувчи, 1 ўқитувчи ва бир тракторчи ҳаётдан бевақт кўз юмдилар!

Мазкур фожиа Жиззах вилояти партия комитетининг 1990 йил 13 октябрдаги (фожиа юз берган куни) бўлиб ўтган бюро мажлисида кўриб чиқилиб, район раҳбарлари айбдор, деб топилди.

Қонгли қишлоғи аҳолиси вилоят раҳбарларидан мактаб ўқувчиларини пахта теримига чиқариш тўғрисида кўрсатма берган кишиларни тезда аниқлаб, уларга нисбатан қатъий чора кўришни талаб қилди. Натижада айбдор деб топилган район партия комитетининг котиблари Қ. Ортиқмуродов, Ғ. Юсупов, М. Эшоновларга ҳайфсан эълон қилиниб, ишлаб турган вазифаларидан озод этилдилар.

Район партия комитетининг аъзоси Э. Қаршибоевга ҳайфсан эълон қилиниб, халқ депутатлари район кенгаши сессиясига унинг район ижроия қўмитаси раислиги вазифасида қолиш-қолмаслигини кўриб чиқиш тавсия этилди.

Район ижроия комитети раисининг ўринбосари Х. Абдураҳмонов, халқ назорати комитетининг раиси Э. Эргашев, халқ таълим бўлимининг мудири Б. Ғайбуллаев, ички ишлар бўлимининг бошлиғи Б. Бозоров, прокурор М. Назаров, комсомол комитетининг биринчи котиби Н. Бойзоқов, агросаноат уюшмасининг раиси Н. Нурматовларнинг ҳам ишда қолиш-қолмасликларини ҳал қилиш масаласи қўйилди.

Бюро қарори «Жиззах ҳақиқати» рўзномаси орқали вилоят аҳлига етказилди.

Қонгли қишлоғи аҳли айбдорлар маълум даражада жазоланишганига ҳам шукр қилди. (Итоаткор ўзбекдан ҳам шукрлироқ халқ бормикан дунёда!). Кейин эса..

Зомин район «Шарқ тонги» рўзномасининг 1990 йил 20 ноябрь сонида район партия комитетининг III пленуми қарорлари эълон қилинди. Буни ўқиган кишилар аввал ҳайратдан ёқа ушлаб, алам ўтида қоврилиб яна юқори идораларга зир қатнай бошладилар. Чунки пленум... вилоят партия комитетининг мазкур фожиа юзасидан чақирилган бюросининг қарорини асоссиз деб топиб, бекор қилган, район раҳбарларини яна қайтадан мансаб курсисига ўтқазган эди... Жабрдийдалар юрагига бу ханжар бўлиб урилди.

Адолатпарвар кишиларнинг қалблари ларзага келди, вилоят, жумҳурият раҳбарлари номларига, рўзномалар таҳририятларига алам тўла хатлар битилди («Жиноят жазосиз қолаверадими?» «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 1991 йил 22 февраль).

Нега шундай бўлди?

Жиззах вилоят партия комитетининг биринчи котиби Э. Турсунов:

Очиғини айтсам, район раҳбарлари ўзбошимчалик қилиб, бизларни огоҳлантирмай болаларни ғайриқонуний равишда теримга олиб чиқишган. Оқибатда шундай фалокат юз берган. Биз уларга нисбатан тегишли чоралар кўриб, ҳайфсан эълон қилганмиз...

Яшасин ҳайфсан!

— Раҳимжонни вилоят касалхонасига олиб бордик. Дўхтирлар қанча уринмасинлар, жигаримни сақлаб қололмадилар. Қишлоқ аҳли бир бўлиб, юқори ташкилотлардан нуридийдаларимизнинг қотилларини топиб, жазолашларини талаб қилдик. Болаларимизни ерга бераётганимизда вилоят раҳбарлари айбдорлар қаттиқ жазоланиб, улар ишдан бўшатилганликларини айтдилар. Эртаси куни «Жиззах ҳақиқати»да обком бюроси қарорини ўқидик. Нима қилайлик? Жамиятимиз адолати шу экан-да, дедик. Кейинини сўраманг, укалар! Фарзандларимиздан айрилганимиз етмагандек, Ортиқмуродовнинг воситачи-даллоллари дастидан уйимнинг эшиги синиб кета ёзди. Ҳали «болангнинг қабрига ёдгорлик тоши қўямиз» дейди, «уйингизни ремонт қилдириб берамиз» дейди, «сизга машина, устига 30 минг сўм берамиз, даъвонгиздан ўтинг, манави ҳужжатга қўл қўйиб беринг» дейишади-я! Бу қандай кўргулик. Боламдан айрилганим каммиди?! Боламнинг хунини сотайми энди. Боймасман, тракторчи қачон бой бўлган? Лекин мениям жоним, ориятим бор-ку. Кейин туман мулласи бир неча марта келди. Гапи: бу — худонинг иши, биз бандалар ожизмиз. Зўравон раҳбарнинг ноғорасига Аллоҳ вакили-мулла ўйнагандан кейин кимга ишонайлик? Шаҳарликларни билмайман, бизда, қишлоқда тирикчилик, бола-чақа боқиш кундан-кунга қийинлашиб бораяпти. Мол-ҳол керак. Райком шундан фойдаланиб, мени яна қисмоқчи бўлди. Милисаларни юборди. Эмишки, мен молларимни ем-хашак билан боқаётганмишман. Ем-хашак эса давлат мулки эмиш. Хашакни-ку ўзимиз йиғамиз, емни эса болаларимиз ризқидан қисиб, давлатнинг савдогар омбор мудирларидан сотиб олаяпмиз! Ем сотиб олганимиз учун ҳужжатни бизга ким беради? Омбор мудирими ёки ундан ўз ҳақини олиб турган катталарими? Милисалар эса шуни талаб қилишди. Нима қилай, мол боқмай Раҳимжонимдан бошқа болаларимниям очдан ўлдирайми? 1973 йилдан бери партия аъзосиман, партияга ишониб келдим. Баъзи бировлар партия билетини топширганида уларни айблаган эдим. Энди эса...

Қамбар опа (ҳалок бўлган тракторчи Тилов Азизовнинг умр йўлдоши): 2—8 фарзандим бор. Кичиги 6 ёшда. Раҳматли оламдан ўтгандан кейин 120 сўм нафақа тайинлашди. Нафақа керак, лекин болаларим отасини қайдан топишади?.. Оила бошига солинган пахта солиғининг 500 килосини териб бергандик. Раҳматли эрим болаларини аяб, қолганини териб бериш учун кетганди. Акс ҳолда милиса уйимизга бостириб кирарди-да! Нима қилсин, шўрлик!..

Қаршибоева Мўътабар (ҳалок бўлган ўқитувчи Жўрабой Қаршибоевнинг умр йўлдоши):

— Эримнинг қотиллари нега қонун олдида жавоб бермайдилар? Норасида гўдакларимнинг «Дадам қани, қачон келади, қаерга кетган?» деган саволларига қандай чидайман?! Сағирларимнинг саволларига ким жавоб беради? Икки қўлим ўла-ўлгунча эримнинг қотиллари ёқасида.

Турсунбой МАХАЕВ, Мамадали ЭРОНОВ, Муҳаммад САЙФИЙ, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ходимлари.

Тошкент вилоятидаги Янгийўл шаҳрида «Бинокор» қурилиш материаллари дўкони очилди. Дўкон ходимлари «Ўзхозторг» республика базаси ва бошқа кўплаб кооператив идоралар билан шартномалар туздилар. Мақсад — харидорларнинг талабларини беками-кўст қондириш.

СУРАТДА: дўкон мудири Исмоил Нурматов (чапда) харидорга мол танлашда кўмаклашмоқда.

(ЎзТАГ).

Иқтисодиёт янгиликлари

ҚИШЛОҚДА ЙИГИРУВ ЦЕХИ

Ленин районидаги «Ўзбекистон» жамоа хўжалигининг Қипчоқ қишлоғида миллий дўппиларни тикишда ишлатиладиган ип йигириш ўзлаштирилди. «Ипакчи» ишлаб чиқариш кооперативи бу ерда цех очди.

Кооператив Фарғона вилоятидаги корхоналарнинг биридан кўчириб олинган дастгоҳлардан фойдаланмоқда. Қўшни «Ғалаба» жамоа хўжалигида ҳам бўш ишчи кучларидан фойдаланиб, тақчил маҳсулотни ишлаб чиқаришни ўзлаштирдилар. У ерда Андижон ип газлама бирлашмаси ишлаб чиқариш чиқиндиларидан ойига бир ярим тоннадан кўпроқ ип тайёрланмоқда.

ЭҲТИЁТ ҚИСМЛАР СОВҒАГА БЕРИЛМОҚДА

«Андижантранс» автокорхонаси ходимлари «Волгоградтранс»даги ҳамкасбларидан икки юз минг сўмлик эҳтиёт қисмларни совға сифатида олдилар.

Ёз фаслида андижонлик ҳайдовчилардан 300 киши Волгоград вилоятининг Новониколаевский, Чернишковский, Михайловка районлари хўжаликларида етиштирилган ғаллани ўриб олишда қатнашиш учун у ерга борган эдилар. Ҳайдовчилар турдош тармоқлар меҳнат жамоалари ўртасидаги ўзаро фойдали ҳамкорликни келажакда давом эттириш тўғрисида ҳам келишиб олдилар.

МАЪРАКАГА ЧОРЛОВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Жиззах вилояти бўлими қошидаги Шароф Рашидов қадриятини тиклаш комиссияси фаол ишлаётгани, унинг жамғармаси ташкил қилингани ҳақида илгари хабар берган эдик.

Комиссия ташаббуси билан шу йил 6 ноябрь куни Жиззах районининг Ҳамроқул Носиров номли (илгариги «Москва») жамоа хўжалиги клубида адибнинг 74 йиллик юбилейига бағишланган тантаналар бўлади.

Юрагида Шароф Рашидовга ҳурмати борларнинг ҳаммаси ана шу маъракага таклиф қилинадилар.

МАШРАБ НОМИДА СТИПЕНДИЯ

НАМАНГАН. Вилоят педагогика институтида Бобораҳим Машраб номидаги стипендия жорий қилинди.

РЕСПУБЛИКА «Китобхон» жамиятининг вилоят бўлими миллий адабиётларни омма орасида кенг ташвиқ қилган талабаларга ана шу стипендияни бермоқчи. Яқинда бўлиб ўтган жамият пленумида шундай қарорга келинди.

Р. ИРИСОВ.

Зайнаб САДРИЕВА

Ўзбекистон театр санъати оғир жудоликка учради. Моҳир санъаткор, Ўзбекистон Республикаси халқ артисти, Ҳамза номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти лауреати Зайнаб Садриева шу йил 31 октябрь куни 80 ёшида вафот этди.

Зайнаб Садриева 1912 йилда Тошкент шаҳрида туғилди. 1930 йилда Тошкент хотин-қизлар педтехникумини тугаллади. Ўша йилиёқ Ҳамза номидаги академик театрга қабул қилинган Зайнаб Садриева шу даргоҳда то 1987 йилгача узлуксиз ва самарали фаолият кўрсатди. У 1987 йилдан то умрининг охиригача А. Ҳидоятов номидаги («Ёш гвардия») ўзбек давлат драма театри жамоасида ижод қилди.

Ўзбек театри тарихида Зайнаб Садриеванинг олтмиш йил давомида саҳнада яратган бир неча ўнлаб образлари томошабинлар қалбидан чуқур жой олган. К. Яшиннинг «Тор-мор» драмасида Эмиля, А. Қаҳҳорнинг «Шоҳи сўзана» комедиясида Ўғилхон, М. Шайхзоданинг «Мирзо Улуғбек» фожеасида Гавҳаршодбегим, айниқса С. Аҳмаднинг «Келинлар қўзғолони» комедиясида Фармонбиби образлари Зайнаб Садриева иқтидорининг янгидан-янги жилоларини намойиш этди, саҳна санъатига ўзига хос йўналиш олиб кирди.

Зайнаб Садриеванинг театр санъатини ривожлантириш соҳасидаги хизматлари муносиб тақдирланди. У Меҳнат Қизил Байроқ ордени, қатор медаллар ва Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши фахрий ёрлиқлари билан мукофотланган.

Моҳир ижрочи, ажойиб истеъдод соҳиби, меҳрибон мураббий Зайнаб Садриеванинг ёрқин хотираси унинг кўплаб мухлислари қалбида узоқ сақланиб қолади.

И. Каримов, Ш. Мирсаидов, Ш. Йўлдошев, Э. Самандаров, Б. Назаров, Шукрулло, Н. Ғойибов, Б. Қориева, М. Қаюмов, А. Жабборов, С. Эшонтўраева, Н. Раҳимов, З. Муҳаммаджонов, Яшин, С. Аҳмад, Б. Йўлдошев.

Ҳажвия-ачитқи

ЧЕКИШНИ ЎРГАНДИ

Бошлиқнинг ҳузурига пилдираб-пилдираб Ҳожи дул-дул кирди.

— Аҳвол чатоқ, одамлар тоғдан юмалагандай ҳақиқатчи Олим кесар томонга оғиб кетишаяпти, — деди у тупугини сачратиб.

— Нега оғади, нега? Бундай тушунтирсанг-чи?

— Билмасам, магнит-пагнити борми? Кесар «А» деса, «А» дейишаяпти, бошлиқни ағдарамиз, деб писир-хисир қилиб юришибди.

— Вой, нонкўрлар! Уларга яна нима керак? Маошларини оширдим, ошхона, душхона қурдим. Ҳалиги, нима дерди, дотациями, компенсациями, хуллас, ўша олтмиш сўмликка яна икки сўмдан қўшиб бердим... Яна нима қилай? Бўшатаман, ҳаммасини, ҳаммасини бўшатаман! — бошлиқнинг қўли зарб билан столга урилди.

— Биз... биз кўриб чиқдик, илинтирадиган жойи йўқ. Қармоғимиз бўш чиқаяпти, — дул-дул айбдор боладай бошию бўйнини елкасига тортди.

— Липилламасдан ўлсин ўша қармоқ! Сени бекордан прафкум этиб қўйибманми, йўлини топ!

— Фақат битта йўли бор, хўжайин. Агар...

— Йўли бўлса, шундан бошламайсанми, ҳеч дул-дуллигинг қолмади-да, Қани, тўк!

— Олим кесарнинг ёнига Ҳалим балиқни ўтқазиб қўйиш керак?

— Қайси балиқ?

— Кал балиқ бор-ку? Йўталининг тагидаги гапни илдирадиган. Унга бирор нарса ваъда қилсангиз бас, онасини ҳам отга миндириб олиб келади. Гап нимадалигини билсак бўлди, барининг белини синдирамиз.

— Чақир!

— Шу ерда у, қабулхонада ўтирибди.

— Кирсин. Сен чиқиб тур.

Бошлиқ Ҳалим балиқни мулойимлик билан қаршилади. Олим кесар ва ҳоказоларнинг етти пуштини «мойлаб», онасини... «уч айлантириб» сўкди. Кейин яна «ерга тушиб», Балиққа юзланди.

— Бундай, ука, уй-жойдан қийналиб қолибсан. Идоранинг орқасидаги ерга чайла тиклаб қўй, сенга ўлчаб бераман. «Оқ той»га ҳам ариза ташла. Бир-икки ой Олим кесарнинг бўлимида ишлаб турсанг...

— Ахир...

— Ахир-пахирни қўй. Давлат аҳамиятидаги ишни зиммангга юклаяпмиз. Уч ойдан кейин Олим кесарнинг жойини сенга олиб бераман. Бор энди, уни қуритиш кўлингда.

Уч кундан кейин балиқни дул-дул чақирди.

— Нима гап? Келишаяптими?

— Аввалига эшикни очиб бир қараб, қочиб юришди. Кесар ҳеч қаёққа жилмайди. Келди-кетдисини хатлаб турибман. Фақат...

— Нима фақат?!

— Бирор киши кириши билан Кесар «Тутатқидан борми»?» деб сўрайди. У падар лаънатиларнинг ҳаммаси чекади-ей. Ўзингиз биласиз, чекишга чиққани учун жазолайдиган қонун йўқ.

— Ҳм... Қонунчиларга таклиф киритиб, натижасини кутишга кўп вақт кетади. Нима қилсак экан-а? Қани юр-чи, ўзларидан сўрайлик.

Улар олдинма кейин сўппайиб бошлиқ ҳузурига киришди.

— Шунга ҳам ақл керакми? Ма, ол! Пачкасини кўрсатма, «БТ» аллақачон йўқолган. Ўрган, укам, ўрган. Ана ўшанда улар билан биргалашиб чекаверасан.

«Меҳмонлар» «мезбон»нинг донолигига қойил қолишганини айтиб ташқарига чиқишди.

— Мана, олови биздан, қани, ол! — деди дул-дул жилмайиб.

Балиқ йўталиб-йўталиб, юзи «ловуллаб», кўзи шовуллаб хонага кирди. Бир кунда ўрганди-қўйди. Энди хонада ҳам, чекиш жойида ҳам фақат бошлиқни мақташади. Унинг ҳузурида бошлиққа тош отиб кўришсин-чи...

Икки томон ҳам бир-бирини яхши тушунади. Олим кесар анойилардан эмас: энди ҳузурига дўстларидан бири келса, «Уҳ, қорин бураяпти» — дейди. «Мен ҳам бирор бемаза нарса еб қўйибманми?» —дейди меҳмони. Улар чиқишади. Балиқ эса қолади.

Бошлиқ Балиққа ичсурар доридан узатади.

Энди Балиқ Олим кесарни ҳожатхонада кутади. Шўрлик шу ердан чиқмай қолди. Айтишларича, бошлиқ шу жойини унга ўлчаб берган эмиш. Шу гап рост бўлса,— улуғ иш, бошлиқни бўшатиш эмас, сақлаб қолиш ҳақида ўйлаб кўриш керак. Ҳозир Олим кесар хонада бемалол чекиб ўтирибди. Айтинг-айтинг, Ҳалим балиқ ҳожатхонадан чиқиб қолмасин-да. Олам сасиб кетади...

Жаҳонгир МУҲАММАД.

Ўзбекистон Республикаси миллатлараро маданий маркази директори

Шавкат Назирович ШАРИПОВнинг

тўсатдан вафот этганлиги муносабати билан шу марказ жамоаси марҳумнинг оила аъзоларига, яқинларига ва дўстларига чуқур таъзия изҳор қилади.

«Халқ сўзи» рўзномаси таҳририятининг жамоаси бўлим муҳаррири Й. Исмоиловга ўғли

НУРСУЛТОНнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия билдиради, шу қайғули дамларда унга сабр-тоқату қаноат тилайди.

БОШ МУҲАРРИР Аҳмаджон МУХТОРОВ

МУАССИС: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Телефонлар: 32-09-67, 33-07-48. Индекс: 64608. Буюртма № 6307. 118800 нусхада чоп этилади

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри 700083. Ленинград кўчаси, 32-уй. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 22.50. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12